

2011

Uitval bij studenten economie: op weg naar reductie

Een scriptie over de reductiemogelijkheden van de studie-uitval binnen de Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard

Door:	Thijs Schijns
Studentnummer:	2114211
E-mailadres:	t.schyns@student.fontys.nl
Opleiding:	Lerarenopleiding Economie
Instituut:	Fontys Lerarenopleiding Sittard
Begeleider:	Harold Koolen
Tweede lezer:	Jo Gardeniers

Schin op Geul, 2011

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Probleemstelling	5
1.1 Probleemstelling	5
1.2 Type onderzoek.....	5
1.3 Onderzoeksgroepen	5
1.4 Definities	6
1.5 Onderzoeksvragen.....	7
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	10
2.1 Rapport onderwijsinspectie	10
2.2 Artikel: inschrijfdatum en studie-uitval: is er een verband?	12
2.3 Rapport: Studiesucces en studie-uitval bij eerstejaars in de hbo-onderwijsopleidingen.....	13
2.4 Artikel: HBO-raad, uitval	18
2.5 Artikel: Plan om uitval in hbo te beperken.....	19
2.6 Cijfers onderwijs.....	20
2.7 Checklist studiesucces Hoger Onderwijs.....	21
2.8 Samenvatting theoretisch kader	24
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethoden	26

Hoofdstuk 4	Onderzoeksresultaten	27
4.1	Beantwoording deelvragen	27
Deelvraag 1:	Hoe groot is het uitvalprobleem bij FLOS economie?	27
Deelvraag 2:	Welk type student meldt zich aan voor Fontys lerarenopleiding Economie Sittard en welke studenten vallen hiervan uit?	30
Deelvraag 3:	Wat zijn volgens studenten de oorzaken van de uitval?	34
Deelvraag 4:	Hoe zit de opleiding in het eerste jaar in elkaar en hoe is dit de afgelopen jaren veranderd?	39
Deelvraag 5:	Welke landelijke indicatoren voor studie-uitval zijn er binnen het hbo en welke oplossingen worden er genoemd die deze uitval kunnen reduceren? Zijn deze vertaalbaar naar FLOS economie?	41
4.2	Beantwoording hoofdvraag	43
4.3	Conclusie	49
4.4	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	51
5.	Evaluatie	52
	Literatuur	53
	Bijlagen	55
Bijlage 1	Gegevens instroom FLOS Economie 2003-2010	56
Bijlage 2	Resultaten uitvallers en doorstudeerders	61
Bijlage 3	Vragenlijst telefonisch interview	66
Bijlage 4	Verslagen telefonische interviews	69

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie welke het resultaat is van een onderzoek naar de mogelijkheden tot het reduceren van de studie-uitval op de Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Fontys Hogescholen te Sittard. Met deze afstudeeropdracht zal ik de studie Lerarenopleiding Economie afronden.

Nadat ik een eerdere afstudeeropdracht, uitgevoerd op een stageschool moest staken, is ervoor gekozen een nieuwe afstudeeropdracht uit te voeren bij Fontys te Sittard. Hier kon ik immers altijd terecht, onafhankelijk van een middelbare school. Met Harold Koolen en Jo Gardeniers ben ik om de tafel gaan zitten om tot een nieuw afstudeeronderwerp te komen, dit gelukkig met succes. Nog voor de zomervakantie van 2011 ben ik begonnen met het opstarten van de nieuwe opdracht zodat ik aan het begin van het schooljaar 2011-2012 direct aan de slag kon.

Ik wil vanaf deze plaats enkele mensen bedanken die ervoor gezorgd hebben dat ik deze afstudeeropdracht tot een succesvol einde heb weten te brengen. Op de eerste plaats is dat natuurlijk mijn afstudeerbegeleider Harold Koolen die met mij vele malen het proces en de voortgang besproken heeft en mij daarnaast met raad en daad ter zijde heeft gestaan. Daarnaast wil ik ook Jo Gardeniers bedanken daar hij zich ervoor heeft ingezet dat de benodigde informatie uit de Fontys-administratie tot mijn beschikking kwam.

Tot slot wil ik ook mijn vriendin Mariska Sipers bedanken voor alle oprechte zorg en interesse met betrekking tot het afstudeerproces. Daarnaast ook als kritische lezer van en tipgever over het schrijven van mijn scriptie.

Thijs Schijns

December 2011

Inleiding

Binnen de lerarenopleiding van Fontys Hogescholen worden studenten uitgedaagd hun professionele ontwikkeling te versterken en te verdiepen door een praktijkgericht onderzoek uit te voeren en daar een scriptie over te schrijven.

Het onderzoek dat ik uitgevoerd heb tijdens het laatste jaar van mijn opleiding heeft betrekking op de Fontys Lerarenopleiding Sittard zelf. De vakgroep van de lerarenopleiding economie vraagt zich af hoe het kan dat er elk jaar weer zoveel studenten tijdens het eerste jaar van de opleiding stoppen met de opleiding. Elk jaar opnieuw haalt een zeer groot percentage van de studenten het eerste jaar niet. Vanuit mijn eigen ervaring weet ik dat wij met veertien studenten begonnen zijn en dat er daar nu nog slechts twee van over zijn (waaronder ikzelf), wij gingen toentertijd met drie studenten over naar leerjaar twee. Omdat de hoge uitval een trend schijnt te zijn, is het een interessant onderwerp voor onderzoek zodat er wellicht veranderingen kunnen plaatsvinden die het studierendement van de opleiding verbeteren.

Harold Koolen (tevens mijn begeleider bij dit onderzoek) en Jo Gardeniers hebben mij geholpen bij het vinden van een geschikt onderzoeksonderwerp. Omdat zij beiden al een tijd met de vraag zitten waarom er op deze opleiding steeds zoveel uitval is en wat ze er in de toekomst (preventief) aan kunnen doen, zijn wij samen tot dit onderwerp gekomen.

In hoofdstuk één komt als eerste de probleemstelling aan bod. Ook wordt er beschreven welk type onderzoek het betreft en welke onderzoeksgroepen er zijn. Vervolgens komen de onderzoeksvragen aan bod (hoofd- en deelvragen). Hoofdstuk twee betreft het 'theoretisch kader'. In dit hoofdstuk wordt relevante informatie weergegeven die ik verzameld heb voor mijn onderzoeksonderwerp. Dit literatuuronderzoek is ook gebruikt om de richting aan te geven waarin het onderzoek plaats gaat vinden. In hoofdstuk drie komen de 'onderzoeksmethoden' aan de orde met tevens een verantwoording van de gekozen methoden. In hoofdstuk vier komen de 'onderzoeksresultaten' aan bod, die uiteindelijk, na analyse, antwoorden gaan geven op de onderzoeksvragen. De conclusie van het onderzoek komt ook in dit hoofdstuk naar voren met de aanbevelingen voor Fontys en voor mogelijk vervolgonderzoek. In hoofdstuk vijf 'Evaluatie' wordt er teruggekeken op het gehele onderzoeksproces.

Hoofdstuk 1 Probleemstelling

In dit hoofdstuk wordt de probleemstelling geformuleerd. Het probleem dat in de praktijk naar voren is gekomen wordt zo precies mogelijk omschreven. Ook wordt er in dit hoofdstuk specifiek omschreven wat ik door middel van dit onderzoek te weten wil komen. Naast de probleemstelling komen in dit hoofdstuk ook aan bod: het type onderzoek, de onderzoeksgroepen, definities en de hoofd- en deelvragen.

1.1 Probleemstelling

De aanleiding van dit onderzoek ligt in een probleem dat in de praktijk is aangetroffen, namelijk de steeds terugkerende hoge uitval van eerstejaars studenten van de Lerarenopleiding Economie op Fontys Hogeschool te Sittard. De probleemstelling is daarom als volgt:

Ik onderzoek de uitstroom van eerstejaars studenten van de Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard omdat ik wil weten waarom de studenten uitvallen tijdens hun eerste jaar zodat ik een advies op het gebied van uitvalpreventie kan geven aan Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard.

1.2 Type onderzoek

Het type onderzoek blijkt al uit de probleemstelling, namelijk: verklarend en adviserend. Op de eerste plaats wordt een verklaring gezocht voor het hoge uitvalpercentage van eerstejaars studenten, daarnaast wordt er getracht een bruikbaar advies te formuleren op het gebied van uitvalpreventie, specifiek gericht op de betreffende opleiding.

1.3 Onderzoeksgroepen

Een onderzoek gaat altijd uit van een bepaalde onderzoeksgroep. Bij praktijkonderzoek ligt deze groep meestal van tevoren vast. In dit geval is de belangrijkste onderzoeksgroep de (tijdens het eerste jaar) uitgestroomde studenten van de betreffende opleiding. Hierbij wordt er in teruggedaan tot 2003. Voltijdstudenten die tijdens het eerste jaar van de Lerarenopleiding Economie te Sittard gestopt zijn vanaf 2003 tot en met 2010 worden telefonisch benaderd. Ook behoren de huidige studenten van de betreffende opleiding tot de onderzoeksgroep omdat deze studenten mogelijk ook belangrijke informatie kunnen geven over de uitvalproblematiek van deze opleiding. Wellicht hebben ze zelf op de rand gebalanceerd tijdens hun eerste jaar of weten ze belangrijke informatie te verstrekken over hun uitgevallen studiegenoten en over de opleiding.

1.4 Definities

Om de betekenis van gebruikte begrippen in dit onderzoek duidelijk te maken en om verwarring over de betekenis/bedoeling van een begrip uit te sluiten worden in deze paragraaf de definities van gebruikte begrippen weergegeven.

AE	Algemene Economie.
BE	Bedrijfseconomie.
Ects	European Credits Transfer System. Europees omrekenstelsel van onderwijsresultaten. 60 Credits staan voor één studiejaar.
FLOS	Fontys Lerarenopleidingen Sittard.
FLOS economie	Fontys Lerarenopleidingen Sittard, Algemene economie en Bedrijfseconomie samen.
FLOT	Fontys Lerarenopleidingen Tilburg.
FLOW	Flankerend Onderwijs.
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs.
HPO	Hoger Pedagogisch Onderwijs.
ICLON	Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing (van de Universiteit Leiden)
Vroegtijdige uitstroom	Voltijdstudenten die stoppen met hun hoofdopleiding voordat ze over (mogen) gaan naar het tweede studiejaar.

1.5 Onderzoeksvragen

In deze paragraaf komen de onderzoeksvragen aan bod. De onderzoeksvragen bestaan uit een hoofdvraag en deelvragen. De hoofdvraag is afgeleid uit de probleemstelling, om deze te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van meerdere deelvragen.

De hoofdvraag:

De volgende hoofdvraag wordt gesteld in dit onderzoek:

Hoe kan Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard ervoor zorgen dat de vroegtijdige uitstroom van eerstejaars studenten wordt gereduceerd?

Deelvragen:

Om de hoofdvraag op een gestructureerde manier te kunnen beantwoorden worden er deelvragen opgesteld die gezamenlijk een antwoord geven op de gestelde hoofdvraag van dit onderzoek.

De deelvragen die gezamenlijk leiden tot een antwoord op de hoofdvraag zijn:

1. Hoe groot is het uitvalprobleem bij FLOS economie?
2. Welk type student meldt zich aan voor de Fontys lerarenopleiding Economie Sittard en welke studenten vallen hiervan uit?
3. Wat zijn volgens studenten de oorzaken van de uitval?
4. Hoe zit de opleiding in het eerste jaar in elkaar en hoe is dit de afgelopen jaren veranderd?
5. Welke landelijke indicatoren voor studie-uitval zijn er binnen het hbo en welke oplossingen worden er genoemd die deze uival kunnen reduceren? Zijn deze vertaalbaar naar FLOS-economie?

Om antwoorden te vinden op bovenstaande deelvragen is de volgende informatie nodig:

1. *Hoe groot is het uitvalprobleem bij FLOS economie?*

Eerst wordt onderzocht of er een significant verschil waarneembaar is waardoor kan worden geconcludeerd dat de FLOS economie kampt met een uitvalprobleem tijdens het eerste jaar van de opleiding. De vergelijking gaat plaatsvinden op basis van verschillende niveaus. Zo zullen de uitvalpercentages van de FLOS economie van een aantal jaar vergeleken worden met de uitvalpercentages van FLOS algemeen en de landelijke uitvalpercentages hbo. Op deze manier kan geconcludeerd worden of daadwerkelijk (zoals verwacht) bij FLOS economie sprake is van een bovengemiddelde uitval tijdens het eerste jaar van de opleiding.

2. *Welk type student meldt zich aan voor de Fontys lerarenopleiding Economie Sittard en welke studenten vallen hiervan uit?*

Gegevens met betrekking tot de instroom van studenten: hierbij is van belang dat er in kaart wordt gebracht welke vooropleiding de studenten hebben, op welke manier ze zichzelf verdiept hebben in de opleiding (brochure, open dag/avond, meeloopdag, persoonlijk (intake)gesprek, etc.) Door deze gegevens te verzamelen kan er op een later tijdstip gekeken worden of er verbanden bestaan tussen type student en uitval.

3. *Wat zijn volgens studenten de oorzaken van de uitval?*

Een aantal vragen moet hierbij beantwoord worden om hier meer informatie over te krijgen. Wat geven de studenten aan als belangrijkste oorzaak van hun uitval bij FLOS economie. Wat had Fontys volgens de uitgevallen studenten kunnen doen om ze op de opleiding te houden? Wat zijn ze na de uitval gaan doen, met succes? Ook wordt er onderzocht wat de huidige studenten op dit gebied als bijdrage kunnen leveren.

4. *Hoe zit de opleiding in het eerste jaar in elkaar en hoe is dit de afgelopen jaren veranderd?*

Er is informatie nodig over de inhoud van de opleiding: hoe zit het programma in elkaar? Welke veranderingen hebben plaatsgevonden de afgelopen jaren en welke zijn er misschien nog mogelijk?

5. *Welke landelijke indicatoren voor studie-uitval zijn er binnen het hbo en welke oplossingen worden er genoemd die deze uival kunnen reduceren? Zijn deze vertaalbaar naar FLOS economie?*

Indicatoren voor studie-uitval: welke landelijke indicatoren voor studie-uitval zijn er binnen het hbo en welke oplossingen horen daarbij? Waar liggen de knelpunten bij FLOS economie studenten en op welke vlakken komen ze overeen met de landelijke indicatoren?

Een belangrijke doelgroep wordt de uitgevallen studenten van de afgelopen jaren. Hierbij is het van belang zoveel mogelijk studenten (persoonlijk) te benaderen. Naast het persoonlijke contact kan ook een deel van de informatie uit de FLOS administratie worden gehaald door middel van aanmeldingsformulieren en exit-formulieren. Ook de huidige studenten kunnen een zinvolle invulling geven aan het beeld waarom hun studiegenoten zijn uitgestroomd tijdens het eerste studiejaar.

Naast de informatie van de studenten zijn ook cijfers en feiten van de opleiding nodig om een vergelijking te kunnen maken met de landelijke cijfers. Alvorens er een aanbeveling kan worden geschreven moet eerst duidelijk zijn in welke mate er sprake is van uitval in de betreffende opleiding. Dit wordt gerealiseerd door cijfers van FLOS economie te vergelijken met landelijke hbo cijfers en cijfers van Fontys. Op deze manier komt er een betrouwbaarder beeld van de uitval naar voren omdat het op meerdere manieren vergeleken wordt. Mocht blijken dat inderdaad, zoals verwacht sprake is van een hogere uitval bij FLOS economie, dan moet nog geanalyseerd worden in hoeverre de uitgestroomde studenten verschillen met de studenten die wel doorstudeerden. Hierbij is het dus van belang om via de inschrijfformulieren van alle FLOS economiestudenten persoonsgegevens te analyseren.

Administratie FLOS:

- Hoeveel nieuwe studenten op de lerarenopleidingen de afgelopen 8 jaar?
- Hoeveel stomen er uit in het eerste jaar?
- Namenlijst met: vooropleiding, leeftijd, geslacht, datum van inschrijving.
- Namenlijst met datum van uitstromen, telefoonnummer, e-mailadres. (kopie exit-formulier)
- Programmaoverzicht propedeuse economie.

Tabel 1: Benodigde informatie

Wat heb ik nodig?	Van wie?
Totaal aantal nieuwe studenten laatste 8 jaar FLOS, lerarenopleidingen.	Flos administratie
Totaal aantal uitval laatste 8 Jaar voor behalen propedeuse FLOS, lerarenopleidingen.	Flos administratie
Namenlijst instroom FLOS economie laatste 8 jaar.	Flos administratie
Namenlijst uitstroom FLOS economie laatste 8 jaar. Exitformulieren, adresgegevens, reden van uitstroom.	Flos administratie Wim Hassing
Curricula FLOS economie laatste 8 jaar opvragen	Jo Gardeniers

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt relevante informatie beschreven die verzameld is met betrekking tot het onderzoeksonderwerp. De meeste informatie is geput uit online documenten zoals rapporten en artikelen.

Om te achterhalen welke oorzaken er kunnen zijn voor een hoge uitval is in eerste instantie informatie nodig over de algemene gang van zaken en reeds gepubliceerde onderzoeken over dit onderwerp. Om indicatoren vast te kunnen stellen wordt er gezocht naar veel voorkomende oorzaken van uitval in het hbo. Met deze informatie kan er later gericht worden gezocht naar oorzaken binnen FLOS economie.

2.1 Rapport onderwijsinspectie

Uit een rapport van de inspectie van het onderwijs¹ over uitval en rendement in het hoger onderwijs, blijkt dat 31 procent van de studenten in het hoger onderwijs binnen één jaar de opleiding waaraan ze begonnen zijn verlaten (landelijk gemiddelde). Rekening moet worden gehouden met de kleine groep studenten die opstroomt van het hbo naar het wo, strikt genomen vallen zij niet onder uitvallers. Bij dit percentage wordt echter niet vermeld voor welke opleidingsvorm(en) het geldt. In ditzelfde rapport is ook onderzocht hoeveel studenten uitvallen van een hbo-bacheloropleiding na vier jaar (2002-2006). In de sector 'onderwijs' is dit 50,7% Het landelijke gemiddelde percentage uitvallers per hbo-bacheloropleiding na vier jaar bedraagt 44,1%. Naar voren komt dat de sector onderwijs het hoogste uitvalpercentage kent. Ze geven als reden hiervan het volgende: "De hoge uitval in de sector onderwijs lijkt vooral te wijten aan de hoge uitval uit tweedegraads lerarenopleidingen. Veel studenten kiezen voor een vak (bijvoorbeeld geschiedenis of Frans), maar bemerken tijdens de studie dat het verwerven van de beroepscompetenties van docent ook het nodige van hen eist. Een alternatieve verklaring is dat deze studenten door het lerarentekort, zelfs onbevoegd, aantrekkelijk zijn voor de arbeidsmarkt."

Zoals al eerder vermeld, is op landelijk niveau, het gemiddelde percentage uitvallers na één jaar 31%. Dit houdt dus in dat ruim tweederde van alle uitvallers (44,1%) al na één jaar de hbo-opleiding verlaat. Het uitvalpercentage na één jaar is het hoogst in de sector economie (34,6%) gevolgd door de sector onderwijs met 33,3%.

Erg toevallig dat dit onderzoek de studenten van de lerarenopleiding economie betreft omdat in het onderzoek van de onderwijsinspectie te lezen is dat deze sectoren afzonderlijk van elkaar tot de hoogste uitvalpercentages zorgen. (onderwijs na 4 jaar, economie na 1 jaar)

¹ Inspectie van het onderwijs. 2009. *Uitval en rendement in het hoger onderwijs*. Op 30 mei 2011 verkregen via http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Actueel_publicaties/2009/Werken+aan+een+beter+rendement+-+achtergrondrapport.pdf

Naast deze percentages geeft de onderwijsinspectie nog een nadere beschouwing in haar rapport met betrekking tot uitval in het eerste studiejaar. Ze komen tot de conclusie dat studenten vaak geen duidelijk beeld van de gekozen opleiding en het toekomstige beroep hebben. Verkeerde studiekeuzes worden vooral in het eerste jaar duidelijk. Studenten verlaten de opleiding dan omdat ze zelf tot de ontdekking komen dat ze verkeerd gekozen hebben, maar vaak ook gedwongen omdat de opleiding een negatief bindend studieadvies geeft. In het rapport komt duidelijk naar voren dat het een taak van de opleiding is om aan het eerste bachelorjaar een oriënterende, selecterende en verwijzende functie toe te passen, dit is zelfs opgenomen in de wet op het hoger onderwijs (art. 7.8). Instellingen gaan hier echter verschillend mee om, wellicht verschilt ook hierdoor de uitval. Het is natuurlijk efficiënter als een student in het eerste jaar stopt met de opleiding dan dat de student pas in het vierde jaar stopt. Toch blijkt er uit de landelijke gegevens dat er opleidingen voorkomen met een lage uitval na één jaar en met een hoge uitval na vier jaar. Een van de verklaringen die ze geven is: mogelijk moeilijke vakken in het laatste jaar van de opleiding en de stages in het laatste jaar, die de studenten dan pas met hun toekomstige beroep confronteren.

2.2 Artikel: inschrijfdatum en studie-uitval: is er een verband?

Omdat er in dit onderzoek ook gezocht wordt naar indicatoren waaraan een grotere kans op studie-uitval te herkennen is, is het artikel dat op 6 mei 2011 (van der Boon, F., Godor, B.) gepubliceerd is op de website van het Leer- en Innovatiecentrum² van belang voor dit onderzoek. Volgens van der Boon en Godor wordt er vaak gesteld dat: hoe later een student zich inschrijft voor de studie, hoe groter de kans is dat de student de studie niet afmaakt. Door recent onderzoek van Avans Hogeschool wordt deze bewering echter tegengesproken. Uit dit onderzoek blijkt dat het inschrijfmoment van studenten niet als indicator voor studie-uitval kan worden ingezet.

In oktober 2009 verscheen het onderzoek 'Studiekeuze en studiesucces' (Warps, J., Hogeling, L., Pass, J., Brukx, D. Nijmegen: ResearchNed). Uit dit onderzoek blijkt dat er een duidelijk verband is tussen het definitieve studiekeuzemoment van een student en het studiesucces. Leerlingen die tijdens de middelbareschooltijd, ruim voor het einde van het eindexamen hun definitieve studiekeuze maken, hebben een twee keer zo grote kans om door te zetten. Leerlingen die hun definitieve studiekeuze maakte rond de laatste twee maanden van hun schooltijd op de middelbare school hadden een even grote kans op uitval als op doorzetten in hun studie. Tot slot hadden de leerlingen die hun studiekeuze maakten ná hun middelbareschooltijd een twee keer grotere kans om uit te vallen dan om door te zetten in hun studie in het hoger onderwijs.

Een belangrijk verschil tussen deze twee onderzoeken is het moment van nadenken over het maken van een definitieve studiekeuze en het daadwerkelijk inschrijven voor de opleiding. Hogescholen beschikken doorgaans alleen over de datum van inschrijving, niet over de datum van nadenken over het maken van de studiekeuze.

² Op 31 mei 2011 verkregen via <http://lic.avans.nl/index.php/nl/leren-en-onderwijs/studieuitval/inschrijfdatum-en-studieuitval>

2.3 Rapport: Studiesucces en studie-uitval bij eerstejaars in de hbo-onderwijsopleidingen

In het rapport³ over een onderzoek van ResearchNed in opdracht van het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt komt veel bruikbare informatie naar voren voor dit onderzoek. In dit rapport wordt aangegeven dat er zeer veel verschillen zijn gevonden in hun onderzoek tussen de studenten in de sector onderwijs die doorgaan met de studie en studenten die uitvallen. De studenten die begonnen met een lerarenopleiding maar in het eerste studiejaar uitvielen, begonnen later met nadenken over hun studiekeuze, bezochten in mindere mate intensievere voorlichtingsdagen en werden minder vaak beïnvloed door algemene voorlichtingsdagen. Ook kozen zij minder vaak hun opleiding uit idealistische overwegingen zoals kennisoverdracht en maatschappelijk nuttig bezig zijn als docent. Tevens gaven ze vaker aan informatie te hebben gemist bij hun oriëntatie en vonden ze zelf dat zij minder informatie hadden verzameld en minder goed hadden nagedacht over hun opleidings- en instellingskeuze dan de studenten die wel na het eerste jaar doorstudeerden. Ook geven ze in het rapport aan dat studenten die uitvallen in het eerste jaar met een lagere verwachting starten aan de opleiding. Ze dachten zich niet thuis te gaan voelen op de opleiding en verwachtten vaker problemen met wiskunde, zelfstandig werken en studievaardigheden. Daarnaast schatten de studenten hun kansen op het halen van het diploma vanaf het begin al minder hoog in. De aansluiting met de vooropleiding havo en vwo werd door de uitvallers ook minder positief beoordeeld. Belangrijk is de zin: “Uiteindelijk blijkt het zelfs mogelijk om al bij de start van het studiejaar aan de hand van een beperkt aantal gegevens in hbo-onderwijs bijna een derde van de uitvallers correct te voorspellen.”

In het onderzoek van ResearchNed komen de volgende percentages (tabel 1) naar voren met betrekking tot studie-uitval in het eerste jaar in het hbo-onderwijs.

Tabel 1: Uitvallers en blijvers

	Pabo		Hbo Onderwijs overig		Totaal hbo Onderwijs	
Studeert door	215	76%	168	74%	383	75%
Valt uit	69	24%	60	26%	129	25%
Totaal	284	100%	228	100%	512	100%

Bron: Startmonitor 2008-2009.

Ook is in hetzelfde onderzoek onderzocht welke informatie de studenten hebben gemist bij het maken van hun studiekeuze. Van alle studenten die aangaven dat de informatie hebben gemist, gaf ongeveer de helft aan dat dit informatie over de inrichting van het onderwijsprogramma was. Ook gaf een groot deel aan dat ze informatie hebben gemist over de docenten en de studiebegeleiding (41%). In tabel 2 op de volgende pagina is een procentuele verdeling gezien van gemiste informatie aldus de uitgevallen studenten.

³ Warps, J. at all. 2010. *Studiesucces en studie-uitval bij eerstjaars in de hbo-onderwijsopleidingen*. Nijmegen: ResearchNed.

Tabel 2: Informatie gemist bij oriëntatie in procenten.

	Pabo	Hbo Onderwijs overig	Hbo Overig	Wo	Totaal
Inrichting van het onderwijsprogramma	61	50	50	45	49
Docenten en studiebegeleiding	26	41	26	25	26
Kwaliteit van de opleiding	25	17	29	24	27
Stagemogelijkheden in de opleiding	22	26	28	24	26
Perspectieven op de arbeidsmarkt	11	8	18	23	19
Tevredenheid van de huidige studenten over voorzieningen	23	23	24	23	24
Internationale oriëntatie van de opleiding	4	8	11	17	13
Aanbod van masteropleidingen na de bachelor	9	10	19	17	17
Kosten van het onderwijs	11	20	12	14	13
Tevredenheid studenten over de omgeving	10	7	9	12	10
Toelating, verwijzing en selectie	4	18	12	10	11
Kwaliteit van het onderzoek	1	3	4	7	5
Doorstroommogelijkheden mbo-hbo, hbo-wo	14	19	21	3	15

Bron: Startmonitor 2008-2009. Significante verschillen ($p < 0,05$) zijn vetgedrukt.

In het onderzoek besteedt ResearchNed ook aandacht aan de studenten die na het behalen van hun mbo diploma verder studeren op het hbo. Ze komen tot de conclusie dat een groot deel van de afgestudeerde mbo'ers besluit verder te studeren op het hbo. Studenten met een mbo niveau 4 diploma kunnen direct doorstromen naar het hbo. Van alle uitstromende mbo'ers uit dit niveau gaat bijna 30 procent direct door naar het hbo⁴. Motieven van mbo'ers om nog een hbo-studie te volgen zijn:

- ze verwachten meer toegang te krijgen tot interessantere beroepen
- ze willen een grotere kans op een baan in het onderwijs
- ze verwachten een hoger salaris te krijgen
- ze willen meer theoretische kennis opdoen (in mindere mate voor studenten aan de lerarenopleidingen)

Intake- en welkomstgesprekken.

In het onderzoek van ResearchNed komt ook het belang van intake- en welkomstgesprekken aan bod. Ze hebben onderzocht of studenten deze gesprekken als nuttig hebben ervaren en of studenten die er geen hebben gehad het wel op prijs zouden hebben gesteld. Steeds meer scholen bieden intake- en welkomstgesprekken aan. Van de eerstejaars hbo-studenten heeft iets meer dan een derde een persoonlijk intake- of welkomstgesprek gehad. In onderstaande tabel (tabel 3) zijn de aantallen in procenten weergegeven.

Tabel 3: persoonlijk intake- of welkomstgesprek (%)

	Pabo	Hbo Onderwijs overig	Hbo Overig	Wo	Totaal
Nee	71	60	66	87	72
Ja	29	40	34	13	28

Bron: Startmonitor 2008-2009. Significante verschillen ($p < 0,05$) zijn vetgedrukt.

⁴ Cijfers afkomstig van www.hbo-raad.nl.

Aan de studenten die aangaven dat zij geen intake- of welkomstgesprek hebben gehad, is gevraagd of een dergelijk gesprek wel was aangeboden, 95% hiervan geeft aan dat dit niet het geval was, in enkele gevallen werd het wel aangeboden maar hebben de studenten het afgewezen.

Van de hbo 'onderwijs opleidingen' gaf 35% van de studenten die geen intake gesprek gehad hebben aan dat ze het wel op prijs hadden gesteld. 47% van de studenten die wel een gesprek hebben gehad geven aan dat ze het intake- of welkomstgesprek zeer nuttig en zinvol vinden, 48% geeft aan het enigszins nuttig te vinden en slechts 5% geeft aan het niet nuttig te vinden.

Verschillen tussen doorstudeerders en uitvallers.

Dit onderdeel van het onderzoek van ResearchNed is wellicht nog het interessantst voor dit onderzoek omdat hier geanalyseerd wordt waar de grootste verschillen zitten tussen doorstudeerders en uitvallers. Zeker bij het ontwikkelen van indicatoren van uitval is deze informatie zeer nuttig.

Studenten die tijdens het eerste jaar van de lerarenopleiding uitvallen, blijken ten opzichte van studenten aan dezelfde opleiding die doorstuderen:

- later te beginnen met het studiekeuzeproces
- minder gebruik te hebben gemaakt van intensievere voorlichtingsdagen
- in mindere mate beïnvloed te zijn door de algemenere voorlichtingsdagen van de opleidingen
- de opleiding minder vaak te hebben gekozen vanwege idealistische overwegingen
- vaker informatie te hebben gemist tijdens het studiekeuzeproces
- vooraf minder informatie te hebben verzameld over opleiding en instelling
- vooraf minder goed hebben nagedacht over opleiding in instelling
- met lagere verwachtingen te beginnen aan de opleiding
- te verwachten zich minder goed thuis te gaan voelen op de opleiding, instelling, medestudenten en docenten bij inschrijving
- bij inschrijving te verwachten dat ze te maken krijgen met diverse studieproblemen (wiskunde (36%), zelfstandig werken (21%), studievaardigheden (21%))
- zichzelf al in september een aanzienlijk lagere kans te geven om de opleiding succesvol af te ronden.

Aansluiting met vooropleiding

Studenten in de sector onderwijs zijn over het algemeen meer tevreden over de aansluiting dan in de rest van het hbo. Ondervraagde studenten van onderwijsopleidingen zijn juist weinig ontevreden over de aansluiting met wiskunde en vinden vaker dan andere hbo'ers dat de aansluiting met geen enkel vo-vak slecht is.

Redenen om te veranderen of te stoppen

Het doel van dit onderzoek is uiteindelijk Fontys een gedegen advies te kunnen geven om de uitval bij de lerarenopleiding economie te kunnen reduceren. Om uitval tegen te kunnen gaan is het van belang te weten wat de redenen voor de studenten zijn om te stoppen met hun studie of voor een andere opleiding of instelling te kiezen. Om een landelijk beeld te scheppen is tabel 4 toegevoegd

waarin mogelijke redenen zijn voorgelegd aan studenten. Later kunnen deze gegevens getoetst worden bij FLOS studenten.

Uit tabel 4 blijkt dat de redenen om te stoppen of te veranderen van studie voor een groot deel overeenkomen met elkaar. De drie belangrijkste redenen die gegeven worden zijn: onvoldoende motivatie voor de opleiding, een verkeerde studiekeuze en moeite met de manier waarop het onderwijs wordt gegeven. Deze drie aspecten zullen getoetst moeten worden bij studenten van FLOS zodat kan worden bepaald of ze voor mogelijke uitvalindicatoren kunnen worden aangemerkt.

Tabel 4: Redenen om te veranderen van of te stoppen met studie (in %)

	Pabo	Hbo Onderwijs overig	Hbo overig	Wo	Totaal
Omgezwaaid					
Niet (vold.) gemotiveerd voor deze opleiding	48	43	53	54	53
Verkeerde studiekeuze	67	58	50	54	52
Moeite met de manier waarop van onderwijs geven	29	34	34	35	34
De studie is te zwaar	12	13	9	23	15
Onvoldoende studiebegeleiding	29	16	14	10	13
Moeite met de overgang/ aansluiting vanuit vooropl.	26	15	9	15	12
Persoonlijke omstandigheden (zorgtaken e.d.)	10	4	7	9	8
Vanwege functionele beperking / handicap	0	0	1	4	2
Anders	20	38	29	30	29
Gestopt					
Verkeerde studiekeuze	48	42	70	79	70
Niet (vold.) gemotiveerd voor deze opleiding	30	13	57	67	56
Moeite met de manier waarop van onderwijs geven	32	37	40	37	39
De studie is te zwaar	32	49	23	25	25
Ik krijg onvoldoende studiebegeleiding	15	12	25	19	23
Moeite met de overgang/ aansluiting vanuit vooropl.	21	18	23	23	23
Persoonlijke omstandigheden (zorgtaken e.d.)	28	24	10	19	13
Vanwege functionele beperking / handicap	17	6	7	8	7
Anders	21	26	18	16	18

Bron: Startmonitor 2008-2009. Deze items zijn zowel aan omzwaaiers als stoppers voorgelegd.

Los van de redenen die studenten aangeven om te stoppen met de opleiding is het ook van belang te achterhalen wat volgens de studenten de uitval had kunnen voorkomen. Belangrijk hierbij is welke rol de opleiding hierin kan hebben. In hetzelfde onderzoek van ResearchNed zijn hierover gegevens te vinden. Er komt naar voren dat een aanzienlijk deel van de studenten het gevoel heeft dat de opleiding hun studie-uitval had kunnen voorkomen. In het kader van de aanbevelingen is dit een belangrijk punt in dit onderzoek. Als er wordt gekeken hoe de studie-uitval had kunnen worden voorkomen volgens de studenten, is in tabel 5 te zien dat een groot aantal aspecten hieraan zouden kunnen bijdragen. De drie meest genoemde punten door hbo-onderwijs studenten, te vinden in tabel 5 zijn: betere voorlichting vooraf (81%), meer studiebegeleiding (70%) en een betere verdeling van de studiebelasting (64%)

Tabel 5: Wat had uitval kunnen voorkomen? (in %)

	Pabo	Hbo Onder- wijs ove- rig	Hbo overig	Wo	Totaal
Betere voorlichting vooraf	47	81	79	86	78
Een betere introductie in de studie (informatie over opleiding, programma, toetsing)	60	41	72	87	72
Meer studiebegeleiding	81	70	66	74	68
Betere verdeling van de studiebelasting	77	64	64	56	64
Meer aandacht voor praktijk in de opleiding	50	52	60	59	59
Een beter rooster / programmering	52	46	60	48	57
Een betere introductie in de onderwijsorganisatie (docenten, administratie, faciliteiten)	56	38	49	66	51
Huiswerkbegeleiding	47	44	48	57	49
Meer individuele opdrachten	33	38	47	49	46
Andere werkvormen	49	38	42	54	44
Betere aansluiting met vooropleiding door bijspijker cursussen, zomercursussen, doorstroomprogramma's etc.)	32	55	40	55	43
Inzetten van afgestudeerden om een beter beeld van de praktijk te bieden	32	38	40	66	43
Meer aandacht voor theorie in de opleiding	67	42	37	28	38
Zorgen voor een betere sfeer in de opleiding	45	60	34	50	38
Meer begeleiding door ouderejaars	30	43	29	42	32
Betere studiefaciliteiten	33	30	32	18	30
Een beter introductie om medestudenten te leren kennen	21	35	20	43	24
Meer groepswerk	16	26	16	46	21
Anders	11	26	12	17	13

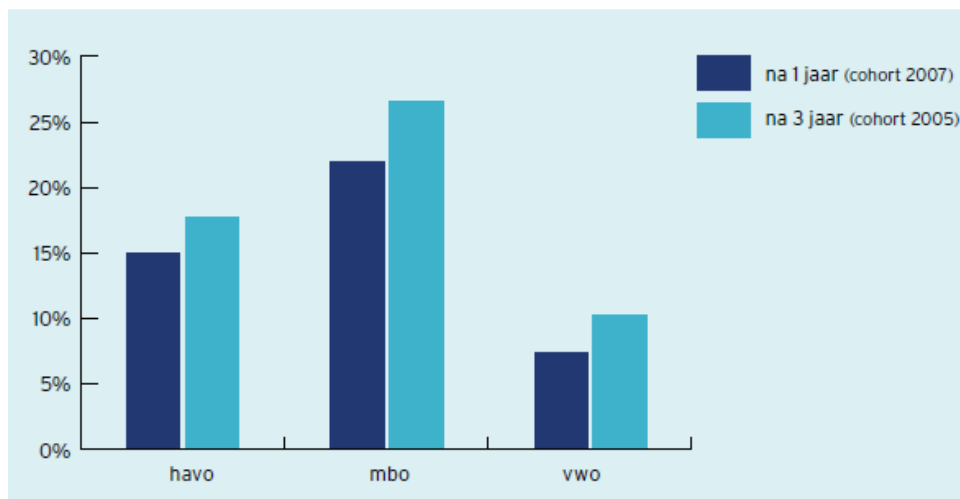
Bron: Startmonitor 2008-2009. Kolommen met cursief weergegeven percentages representeren maar een klein aantal respondenten (N < 15).

Verder is in het onderzoek nog informatie te vinden over de hulp die de studenten kregen bij de beslissing om al dan niet te stoppen met de opleiding. De volgende resultaten komen naar voren met betrekking tot hbo-onderwijs studenten: slechts 15% van de studenten heeft het gevoel dat de opleiding bij deze beslissing hulp biedt. 89% van de studenten is niet uitgenodigd door de opleiding in het eerste jaar een gesprek te voeren over het stoppen of doorgaan met studeren. Slechts 5% is wel uitgenodigd voor een gesprek, deze studenten hebben allemaal gebruik gemaakt van dit gesprek. Aan de studenten die een speciaal gesprek over de beslissing om door te gaan of te stoppen met studeren hebben gevoerd is vervolgens gevraagd hoe nuttig zij dit gesprek vonden. Een bijzondere uitkomst bij de hbo-onderwijs studenten, namelijk 100% heeft aangegeven dat het gesprek zinvol was.

2.4 Artikel: HBO-raad, uitval

In een artikel van de HBO-raad⁵ staan cijfers over de uitval van studenten. Ze benadrukken dat het merendeel van de uitval zich concentreert in het eerste studiejaar. Het begrip 'uitval' definiëren ze als volgt: *"Onder uitval wordt verstaan de ongediplomeerde studenten die in een bepaald jaar na instroom in het hbo niet meer ingeschreven staan voor een opleiding in het hoger onderwijs. Studenten die overstappen op een andere opleiding binnen het hbo of naar het wetenschappelijk onderwijs worden niet als uitval gerekend. Studenten die tijdelijk stoppen met de studie tellen wel als uitval. Voor een student die in de bachelor instroomt telt in dit verband elke inschrijving in het hoger onderwijs. Voor een student die in de master instroomt telt elke inschrijving bij een masteropleiding in het hoger onderwijs."*

In het hbo is de uitval na één jaar 17,6 % (cohort 2007). Over doorgestroomde mbo-studenten zijn de cijfers niet positief. Na één jaar is 22,2 % van de mbo-studenten uitgevallen. Bij de havisten betreft het 15,0%. Zie ook onderstaand figuur 1. Volgens Doekle Terpstra moet er op het mbo meer aandacht zijn voor het aanleren van de vereiste basiskennis, zoals taal en rekenen zodat de mbo-studenten het kunnen redden op het hbo.

Figuur 1: Uitval hbo naar vooropleiding. Bron: HBO-raad

⁵ <http://www.hbo-raad.nl/home/29/473>

2.5 Artikel: Plan om uitval in hbo te beperken

In dit artikel⁶, gepubliceerd op 12-02-2010 wordt beschreven welke bevindingen onderwijskundige Christiaan van Onzenoort beschrijft in zijn proefschrift. Van Onzenoort pleit voor een bredere propedeuse waarin studenten meer vakken kunnen gaan volgen. Hij wil een soort algemeen programma ontwikkelen tijdens het eerste jaar zodat studenten makkelijker kunnen overstappen naar een andere opleiding zonder studieoverbrugging op te lopen. In zijn onderzoek was de centrale vraag welke factoren meespelen bij de beslissing van studenten om een opleiding voortijdig te verlaten. Hij gebruikte administratieve gegevens van de Saxion Hogeschool in Deventer en gebruikte vragenlijsten voor de Studenten van deze hogeschool.

Zijn conclusies waren als volgt:

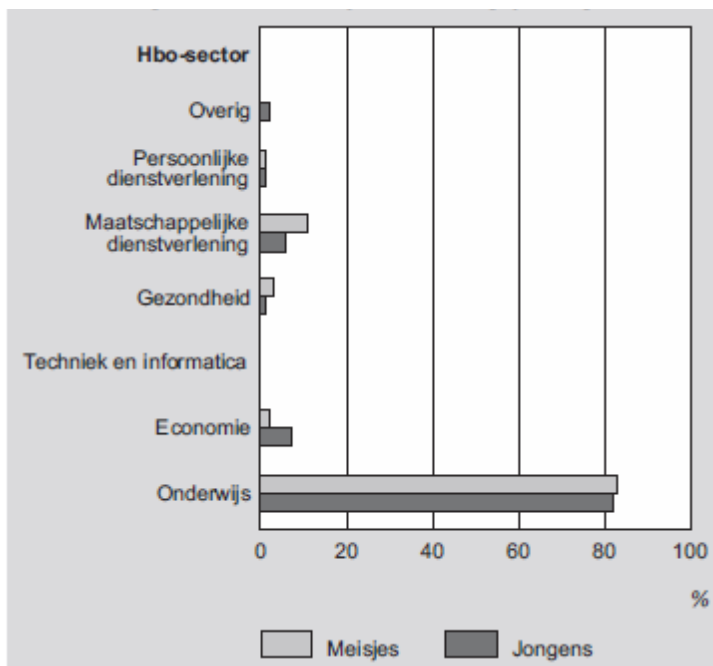
- Studenten zijn nog niet klaar met het keuzeproces als ze aan een hbo-opleiding beginnen
- De meeste studenten stoppen in het eerste jaar omdat ze vooraf een verkeerd beeld van de opleiding hadden
- Uitval is lager als studenten langer over hun keuze nadenken
- Uitval is lager bij studenten die meer advies vragen
- Uitval is hoger bij studenten uit grotere gezinnen (meer afleiding)
- Opleidingsniveau van ouders bijna geen invloed.

Dit artikel is interessant voor dit onderzoek omdat er mogelijke aanbevelingen naar voren komen waar Fontys ook over na kan denken. Een bredere afstemming binnen de lerarenopleiding van (het eerste deel) de propedeuse geeft studenten langer de kans om te kiezen tussen bepaalde opleidingen.

⁶ http://www.refdag.nl/nieuws/binnenland/plan_om_uitval_in_hbo_te_beperken_1_387892

2.6 Cijfers onderwijs

Meer dan 40% van de afgestudeerde mbo niveau 4 studenten studeert verder in het hbo⁷. Het mbo is hiermee een belangrijke toeleverancier van studenten in het hbo. Vooral in de sector onderwijs is de doorstroom van mbo naar hbo groot, ruim 80%, zie figuur 2.

Figuur 2: Mbo-leerlingen sector Onderwijs naar vervolgopleiding, 2007

Bovenstaand figuur geeft aan dat er in de sector onderwijs veel mbo'ers doorstromen naar het hbo. Het hbo heeft dus te maken met relatief veel mbo'ers. Er moet dus niet vergeten worden deze groep goed in de gaten te houden met betrekking tot de uitval. Indien blijkt dat deze doorstromers een verhoogde kans op uitstroom hebben, zal er een oplossing moeten worden gezocht. Mbo'ers zijn blijkbaar een belangrijke groep instromers.

⁷ Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

2.7 Checklist studiesucces Hoger Onderwijs

Door het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing (ICLON) van de Universiteit van Leiden is een checklist⁸ opgesteld met maatregelen en acties die een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van studiesucces. Volgens het ICLON gaat het niet om één succesvolle actie die nodig is maar om een mix van maatregelen die past bij de opleiding.

Hierbij wordt een negental factoren onderscheiden:

Studentkenmerken

- inzet van studenten
- planningsvaardigheden van studenten
- instroomniveau van de studenten

Curriculumkenmerken

- verhouding zelfstudie en contacttijd
- roostering van onderwijsonderdelen
- kwaliteit van instructie
- studiebegeleiding
- toetsen
 - de kwaliteit van toetsen
 - examenregeling
- sociale en academische integratie

De opgestelde checklist biedt een reeks kenmerken die het rendement in het Hoger Onderwijs beïnvloeden. Het betreft indicatoren die een opleiding in hun eigen situatie kan interpreteren. De lijst is dus een analyse-instrument dat de opleiding inzicht kan geven ten opzichte van studierendement.

Door de directeur van FLOS (Jeroen Brouwer) is deze checklist vereenvoudigd en bruikbaar gemaakt voor FLOS. In verband met de studiedag op 8 november 2011 die geheel in het teken stond van studiesucces is deze lijst direct in gebruik genomen. Deze aangepaste lijst wordt hieronder weergegeven. Deze lijst is van belang bij het beantwoorden van de laatste deelvraag omdat er mogelijkheden geboden worden die toepasbaar zijn bij FLOS.

⁸ <http://www.studiesuccesho.nl/2011/11/20/checklist-concept/>

Maatregelen die studiesucces kunnen bevorderen

1. Vóór de Poort.

Betere fit verwachting-realistiteit over inhoud en aard opleiding door:

1. Aanpassing wervingsmateriaal
2. Volgen van potentials (je was wel/niet op open dag) => kom eens praten
3. Intaketoets (kennis van opleiding en (vak)kennis)
4. Summercourse / bijspijkerprogramma
5. Goede en tijdige doorverwijzing
6. Individueel intakegesprek

2. Onderwijsprogramma

1. Analyse; waar gaat het precies mis (struikelvakken, luisteren naar studenten?)
2. Voorspelbaar programma (student weet precies en op tijd wat van hem verwacht wordt)
3. Optimale toetsvoorbereiding (proeftentamens, voldoende voorbereidingstijd)
4. Beperk toetsmomenten (meer alles of niets)
5. Diagnostisch toetsen
6. Planning contacttijd en zelfstudietijd
7. Spreiding tentamens en inleverdata (geen concurrerende voorbereidingstijd)
8. Hertentamens buiten reguliere onderwijstijd
9. Beperkt aantal hertentamens (Jansen, van der Drift en Vos)
10. Ruime mate aan hertentamens (van den Berg)
11. Check kwaliteit toetsen en relatie les-toets bij struikelvakken
12. Compensatiemogelijkheden vergroten
13. Studielastverdeling 42 weken, 5 dagen per week, 8 uur per dag
14. Gebruik voorbereiding-feedbackmodel

3. Studieloopbaanbegeleiding

1. Vergroten studievaardigheden
(planningsvaardigheid, leesvaardigheid)
2. Vergroot coachingsvaardigheden SLB'er
3. Regelmatige voortgangsgesprekken (SLB/SVI?)
4. Informatieoverdracht.
SLB'er (of docent) constateert dat het niet goed gaat.
Wat doe je dan (stimuleren of verwijzen)?
Hoe krijgt SLB'er tips van (vak)docenten?

4. Informatieverwerking

1. Zorg voor tijdige waarschuwing over dreigende uitval individuele student
2. Registreer uitvalmotieven helder (exitgesprekken)
3. Monitor kennis van opleiding bij potentials
4. Registreer verbeter suggesties van studenten
(ook van vertrekkers)
5. Werken aan permanente verbetering opnemen in jaarplanning
(tijdig uitzetten verbeteracties)
6. Check relatie SVI en uitval

5. Motivatie

1. Vergroot vertrouwen van student
2. Geef regelmatig feedback over voortgang
3. Duidelijkheid over wat van student verwacht wordt (ook op tijd)
4. Motiverende werkvormen
5. Compensatiemogelijkheden vergroten (focus op talent)
6. Professionaliseren docenten
(Hoe kan ik studenten nog meer motiveren)
7. Cocreatie (betrek studenten bij bedenken oplossingen)

6. Differentiatie

1. Uitdagender programma

1. Masterclass (voor studenten met 7 of hoger?)
2. Aanbod extra programma (onderdelen)
Meer leren, dieper op stof ingaan, ruimte eigeninteresse, voorbereiden op 1ste graads
3. Werken aan 2 bevoegdheden

2. Extra ondersteuning

4. Deficiëntieprogramma voor start studie
5. Extra vaardigheidslessen tijdens studieprogramma

2.8 Samenvatting theoretisch kader

Als er gezocht wordt op termen die met studie-uitval of studierendement te maken hebben dan is snel duidelijk dat er legio informatie beschikbaar is. Zowel het internet als onderwijsbladen staan vol met informatie over studiesucces en studie-uitval. Echter niet alle informatie is even relevant voor dit onderzoek. Al snel bleek dat de term 'uitval in het hbo' elders, anders wordt uitgelegd dan in dit onderzoek. Mijn definitie van het begrip 'uitval' is : voltijdstudenten die stoppen met hun hoofdopleiding voordat ze over (mogen) gaan naar het tweede studiejaar. Of ze hierna (direct) een andere opleiding gaan volgen is in het kader van dit onderzoek niet relevant. Volgens de HBO-raad is een student die wisselt van hbo-opleiding bijvoorbeeld geen uitvaller maar een 'omzwaaier'. Het vergelijken van cijfermatige informatie wordt hiermee extra bemoeilijkt. Van de enorme berg beschikbare informatie is het bovenstaande geselecteerd omdat dit wel relevant is voor dit onderzoek. Sommige stukken theorie geven zelfs al direct een aanzet tot antwoorden op bepaalde delen van deelvragen.

Paragraaf 2.1 is belangrijk voor het algemene beeld en beantwoording van deelvraag 1. *'Hoe groot is het uitvalprobleem bij FLOS economie?'* Er wordt in paragraaf 2.1 zelfs uitgelegd waarom je een hogere uitval mag verwachten bij lerarenopleidingen: "de hoge uitval in de sector onderwijs lijkt vooral te wijten aan de hoge uitval van tweedegraads lerarenopleidingen. Veel studenten kiezen voor een vak (bijvoorbeeld geschiedenis of Frans), maar bemerken tijdens de studie dat het verwerven van de beroepscompetenties van docent ook het nodige van hen eist. Een alternatieve verklaring is dat deze studenten door het lerarentekort, zelfs onbevoegd, aantrekkelijk zijn voor de arbeidsmarkt." Aldus de onderwijsinspectie.

Paragraaf 2.2 geeft belangrijke informatie met betrekking tot de laatste deelvraag: *'Welke landelijke indicatoren voor studie-uitval zijn er binnen het hbo en welke oplossingen worden er genoemd die deze uival kunnen reduceren? Zijn deze vertaalbaar naar FLOS economie?'* Er wordt namelijk vaak verwacht dat het inschrijfmoment van studenten een indicator is voor de uitval. Er wordt uitgelegd dat het juist niet het inschrijfmoment betreft maar het studiekeuzemoment van de student. Heeft een aankomend student ruim voor het afronden van zijn vooropleiding voor zichzelf definitief al de keuze gemaakt, dan heeft hij/zij twee keer zoveel kans op succesvol doorstuderen dan uit te vallen. Wordt de keuze rond het einde van de vooropleiding gemaakt, dan is er eve veel kans op doorstuderen en uitvallen. Wordt, tot slot de keuze gemaakt na het afronden van de vooropleiding, dan is de kans op uitvallen twee keer zo groot dan doorstuderen.

Paragraaf 2.3 is erg belangrijk voor het vormen van een algemeen beeld en daarnaast bij de opstelling van de vragenlijst voor de uitgestroomde studenten. Door de antwoorden te vergelijken met de genoemde punten in paragraaf 2.3 kan er worden bepaald of er sprake is van bepaalde uitvalindicatoren die gelden voor FLOS economie. Ook voor deelvraag 3 *'Wat zijn volgens studenten de oorzaken van de uitval?'* is deze informatie van belang omdat dit op landelijk niveau vergeleken kan worden. Er komt duidelijk naar voren dat op landelijk niveau de studenten aangeven persoonlijke gesprekken erg zinvol te vinden, zowel het intake- als het voortgangsgesprek. Helaas blijkt er ook dat dit maar weinig plaatsvindt.

Paragraaf 2.4 geeft informatie die van belang kan zijn bij de beantwoording van deelvraag 2. *‘Welk type student meldt zich aan voor de Fontys lerarenopleiding Economie Sittard en welke studenten vallen hiervan uit?’* Er komt naar voren dat volgens de HBO-raad meer studenten uitvallen met een mbo-vooropleiding dan havoisten, respectievelijk 22,2% - 15 %. Een mogelijk belangrijk punt, dat niet vergeten mag worden in dit onderzoek.

In paragraaf 2.5 wordt kort het proefschrift van Christiaan van Onzenoort besproken. Naar voren komen zijn bevindingen over het keuzeproces van studenten. Zijn bevindingen zouden mogelijke aanbevelingen voor Fontys kunnen zijn. Zo geeft hij als mogelijke oplossing van het te vroege keuzemoment een (gedeeltelijk) algemeen eerste studiejaar waarna studenten een specifieke richting kunnen kiezen.

Paragraaf 2.6 bevat informatie voor deelvraag 2. *‘Welk type student meldt zich aan voor de Fontys lerarenopleiding Economie Sittard en welke studenten vallen hiervan uit?’* Uit paragraaf 2.6 blijkt namelijk dat het mbo een belangrijke doorstroom bevat naar het hbo, voornamelijk in de sector ‘onderwijs’.

Tot slot paragraaf 2.7, deze bevat waardevolle informatie voor deelvraag 5. *‘Welke landelijke indicatoren voor studie-uitval zijn er binnen het hbo en welke oplossingen worden er genoemd die deze uitval kunnen reduceren? Zijn deze vertaalbaar naar FLOS economie?’* De checklist van het ICLON bevat een analyse-instrument dat de opleiding inzicht kan geven ten opzichte van studierendement.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethoden

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke dataverzamelmethode er worden gebruikt om aan de benodigde informatie te komen zoals beschreven in de probleemstelling en voor de beantwoording van deelvragen en de hoofdvraag.

Uit de probleemstelling blijkt dat er verschillende soorten informatie benodigd zijn voor de beantwoording van de hoofdvraag. Om de betrouwbaarheid van dit onderzoek te verhogen wordt er gebruik gemaakt van verschillende dataverzamelmethode. De uitkomsten hiervan worden later in dit onderzoek samengevoegd en met elkaar vergeleken.

Om het antwoord op de eerste deelvraag te vinden moet er een vergelijking gemaakt worden om te bepalen hoe groot het uitvalprobleem bij FLOS economie is. Door middel van deskresearch moet er informatie uit de administratie van Fontys worden gehaald en via internet moeten er landelijke cijfers worden verzameld. Op die manier kunnen de uitvalpercentages met elkaar vergeleken worden om te bepalen in hoeverre Fontys kampt met een uitvalprobleem.

Het antwoord op de tweede deelvraag zal op een zelfde manier uit de administratie van Fontys gehaald moeten worden. Studentenlijsten moeten worden opgevraagd en worden bestudeerd zodat er een heldere splitsing kan worden gemaakt in doorstudeerders en uitvallers.

Om het antwoord op de derde deelvraag te achterhalen wordt er gebruikgemaakt van een telefonisch open interview met alle mensen die van 2003 tot en met 2010 tijdens het eerste jaar van de betreffende opleiding gestopt zijn. Om de validiteit te kunnen garanderen bestaat een belangrijk deel van dataverzamelmethode uit (telefonische) open interviews met (ex-)studenten van FLOS. Op deze manier kan direct worden ingespeeld op persoonlijke vragen waardoor de validiteit verhoogd kan worden. Alle belangrijke aspecten zijn in de (standaard) vragenlijst opgenomen (zie bijlage 3) die gebruikt wordt tijdens het interview. Om de betrouwbaarheid van de interviews met de studenten te verhogen wordt eerst een beperkt aantal studenten geïnterviewd en feedback gevraagd over het interview. Met deze informatie wordt het interview aangescherpt en verbeterd, zodat het een effectiever en betrouwbaarder middel wordt. Een belangrijke vraag in dit onderzoek is natuurlijk 'wat is de oorzaak van de uitval'. De studenten die zelf zijn uitgevallen weten dit vanzelfsprekend het beste, vandaar het telefonische open interview. Er wordt echter ook gebruik gemaakt van een open interview met de huidige studenten zodat zij hun kijk op de opleiding kunnen geven. Op deze manier kan in kaart worden gebracht hoe zij over de hoge uitstroom van FLOS economie denken.

Een kwalitatieve inhoudsanalyse is nodig om te bepalen hoe het eerste jaar van de opleiding van FLOS economie in elkaar zit, dit betreft de vierde deelvraag. De volgorde en moeilijkheid van vakken worden in kaart gebracht zodat deze gegevens gebruikt kunnen worden tijdens de interviews met de studenten. Om deze informatie te verkrijgen wordt een gesprek aangevraagd met Jo Gardeniers (opleidingscoördinator FLOS economie)

Bij de laatste deelvraag die tevens antwoorden van voorgaande deelvragen met elkaar zal gaan verbinden wordt er gebruik gemaakt van literatuuronderzoek. Er moet via deskresearch informatie naar voren komen met betrekking tot landelijke indicatoren en mogelijke oplossingen.

Hoofdstuk 4 Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk komen de onderzoeksresultaten aan de orde. De antwoorden op de deelvragen worden in dit hoofdstuk geformuleerd. Uiteindelijk vormen deze antwoorden samen het antwoord op de hoofdvraag. Na het formuleren van dit antwoord wordt ook de conclusie van het onderzoek in dit hoofdstuk gegeven en zullen er aanbevelingen naar voren komen.

4.1 Beantwoording deelvragen

Deelvraag 1: Hoe groot is het uitvalprobleem bij FLOS economie?

Omdat de aanleiding van dit onderzoek de constatering van de hoge uitval bij FLOS economie is, worden er eerst statistische gegevens verzameld zodat onderbouwd kan worden aangegeven hoe groot het uitvalprobleem in werkelijkheid is.

Uit de literatuurstudie is gebleken dat er makkelijk begripsverwarring kan ontstaan door verschillende onderzoeksrapporten te bestuderen. In dit onderzoek is het van belang te achterhalen waarom studenten de opleiding verlaten alvorens ze het eerste jaar succesvol doorlopen hebben. De eerste deelvraag geeft antwoord op de vraag in welke mate de betreffende opleiding uitvalproblemen heeft. In onderstaande tabel (tabel 6) zijn de gemiddelde uitvalcijfers van hbo-voltijdopleidingen op een rij gezet, hierbij worden dus ook de studenten geteld die wisselen binnen en buiten de sector en/of instelling. Het betreft alleen de opleidingsvorm bachelor, voltijd en studenten met een hoofdinschrijving.

In onderstaande tabel (tabel 6) is de uitval in het eerste jaar in procenten en de instroom in absolute getallen weergegeven. Er is te zien dat het landelijk uitvalgemiddelde van alle hbo-opleidingen jaarlijks rond de 30% ligt en dat van Hoger Pedagogische Opleidingen (HPO) ligt elk jaar enkele procenten hoger. Het ligt daarom voor de hand dat een lerarenopleiding een hogere uitval kent dan het landelijk hbo gemiddelde. Als we gaan kijken naar de uitval van Fontys HPO, dan is te zien dat deze elk jaar weer hoger ligt dan het landelijke HPO-gemiddelde. Fontys Hogescholen kent dus een hoger uitvalpercentage dan het landelijke gemiddelde. Tot zover zou dus voorzichtig aangenomen kunnen worden dat de uitvalcijfers van de FLOS economieopleidingen hoger liggen dan de landelijke gemiddelden. Om dit aan te tonen zijn ook deze cijfers in tabel 6 geplaatst. Zowel landelijke cijfers als Fontys en FLOS cijfers zijn achter elkaar gezet voor beide opleidingen. Het wordt nu duidelijk dat de vermoedens over hoge uitval kloppen. In de tabel is namelijk te zien dat de opleiding Algemene Economie van FLOS slechts één keer (in 2009) een lager uitvalpercentage kent, overige jaren liggen de percentages hoger dan de Fontys gemiddelden en dus ook hoger dan de landelijke gemiddelden. Voor de opleiding Bedrijfseconomie geldt ongeveer hetzelfde. Bij deze opleiding is alleen in 2006 een lager gemiddelde waarneembaar, alle overige jaren is de uitval relatief hoger.

Tabel 6: relatieve en absolute cijfers uitval eerste jaar.

	Landelijk HBO	Landelijk (HPO)	Fontys (HPO)	Landelijk AE 2 ^e graads	Fontys AE 2 ^e graads	FLOS-AE 2 ^e graads	Landelijk BE 2 ^e graads	Fontys BE 2 ^e graads	FLOS-BE 2 ^e graads
2006	30,8 % 91.065	36,1 % 13.600	44,6 % 2.162	46,2 % 106	60,0 % 25	83,3 % 6	45,8 % 28	75,0 % 4	0 % 1
2007	31,1 % 94.500	36,4 % 13.039	41,8 % 2.086	23,8 % 133	35,5 % 22	55,6 % 9	43,5 % 59	60,0 % 7	100 % 1
2008	26,9 % 96.661	34,4 % 12.202	39,0 % 2.051	31,9 % 117	29,2 % 17	57,1 % 7	52,8 % 49	66,7 % 7	100 % 2
2009	29,7 % 104.338	33,8 % 12.596	36,6 % 2.052	25,6 % 114	18,5 % 27	14,3 % 7	38,9 % 56	66,7 % 7	66,7 % 3
2010	- 105.048	- 12.791	- 2.281	- 84	- 15	75,0 % 12	- 50	- 9	100 % 5

Omdat de FLOS economie opleiding kleinschalig is, kunnen de percentages al extreem hoog zijn als slechts twee of drie studenten de opleiding verlaten. Omdat de opleidingen AE en BE exact dezelfde inhoud hebben, kan er een gemiddelde berekend worden van deze twee opleidingen. Ondanks het feit dat de opleidingen formeel gezien gescheiden zijn, worden ze in dit onderzoek samengevoegd door het gewogen gemiddelde te berekenen. De kleinschaligheid wordt enigszins beperkt door het samenvoegen van de waarden, dit zal tevens de betrouwbaarheid van de cijfers vergroten. Aan de hand van bovenstaande tabel 6 wordt in onderstaande tabel 7 het gewogen gemiddelde weergegeven van op opleidingen AE en BE samen.

In onderstaande tabel 7 is wederom te zien dat het uitvalgemiddelde bij pedagogische opleidingen in het hbo hoger ligt dan het landelijk gemiddelde. De resultaten van FLOS, AE en BE zijn in de laatste kolom samengevoegd door het gewogen gemiddelde uit te rekenen. Zichtbaar wordt dat FLOS alle jaren slechter scoort dan Fontys HPO en dus ook slechter dan op landelijk niveau.

Tabel 7: Gewogen gemiddelden uitval FLOS economie.

	Landelijk HBO	Landelijk (HPO)	Fontys (HPO)	Landelijk AE/BE 2 ^e graads	Fontys AE/BE 2 ^e graads	FLOS AE/BE 2 ^e graads
2006	30,8 %	36,1 %	44,6 %	46,1 %	62,1 %	71,4 %
2007	31,1 %	36,4 %	41,8 %	29,9 %	41,4	60,0 %
2008	26,9 %	34,4 %	39,0 %	38,1 %	40,1	66,6 %
2009	29,7 %	33,8 %	36,6 %	30,0 %	28,4	30,0 %
2010	-	-	-	-	-	82,4 %

Omdat de uitval per jaar nogal verschilt, worden ook de gemiddelden over 2006 tot en met 2009 uitgerekend. Op die manier kan beter vergeleken worden hoe groot het uitvalprobleem van FLOS economie daadwerkelijk is door de jaren heen. In tabel 8 staan de gemiddelde relatieve uitvalcijfers van 2006 tot en met 2009.

Tabel 8: uitval 2006-2009

	Landelijk HBO	Landelijk (HPO)	Fontys (HPO)	Landelijk AE/BE 2 ^e graads	Fontys AE/BE 2 ^e graads	FLOS AE/BE 2 ^e graads
2006 - 2009	29,6 %	35,2 %	40,5 %	36 %	43 %	57 %

Dat er sprake is van een hogere uitval bij de FLOS economie opleiding is duidelijk af te lezen in bovenstaande tabel (tabel 8). Uitdrukken hoe groot het uitvalprobleem is blijkt lastiger. Het kan uitgerekend worden ten opzichte van het hbo gemiddelde, maar we hebben al gezien dat het 'vanzelfsprekend' is dat een lerarenopleiding een hogere uitval heeft. Daarnaast is gebleken dat ook de sector 'economie' in het hbo een hoger dan gemiddelde uitval kent. De FLOS economie opleiding afspiegelen tegenover het landelijk hbo gemiddelde zou niet correcter zijn en een niet geheel betrouwbaar antwoord geven. Daarom wordt het antwoord op deze eerste deelvraag niet verder gespecificeerd dan bovenstaande tabel. Het is namelijk niet duidelijk hoe betrouwbaar een specifiek antwoord zal zijn.

Deelvraag 2: Welk type student meldt zich aan voor Fontys lerarenopleiding Economie Sittard en welke studenten vallen hiervan uit?

In deze deelvraag worden de gegevens over de studenten weergegeven. Tevens wordt er gekeken hoe groot de uitval is bij de verschillende persoonsgegevens. Via een telefonisch open interview zijn gegevens van uitgestroomde studenten van 2003 tot en met 2010 verzameld. Van de 49 studenten die gestopt zijn tijdens het eerste jaar is er met 38 studenten gesproken, de overige 11 studenten zijn helaas onbereikbaar. Samenvattingen van de gesprekken zijn opgenomen in bijlage vier.

Ten eerste worden de studenten die zich aangemeld hebben in de periode 2003-2010 verdeeld naar vooropleiding. Er is gebleken dat de vooropleiding uit drie typen bestaat: havo, mbo en vwo. Bij mbo betreft het studenten die een mbo-4 opleiding hebben afgerond. De verdeling over de vooropleidingen in de afgelopen 8 jaar ziet er als volgt uit. (tabel 9)

Tabel 9: Instroom naar vooropleiding (2003-2010)

	Vooropleiding	Aantal	percentage
1	havo	47	59,5 %
2	mbo	27	34,2 %
3	vwo	5	6,3 %
Totaal		79	100 %

In onderstaande tabel (tabel 10) is te lezen dat van de uitvallers 63,3 % de vooropleiding havo heeft, 34,7 % mbo als vooropleiding heeft en 2 % vwo als vooropleiding heeft. Deze percentages zeggen niet zo veel omdat er geen rekening wordt gehouden met de hoeveelheid instroom per categorie, daarom wordt in tabel 11 uitgedrukt hoeveel procent van de studenten van een bepaalde vooropleiding uitvalt.

Tabel 10: Uitval naar vooropleiding (2003-2010)

	Vooropleiding	Aantal	percentage
1	havo	31	63,3 %
2	mbo	17	34,7 %
3	vwo	1	2 %
Totaal		49	100 %

In onderstaande tabel (tabel 11) is te zien dat van de studenten die zich aanmelden met havo als vooropleiding 66% uitvalt. Van alle studenten die zich aanmelden vanuit het mbo valt 63 % uit. Het blijkt dus dat er relatief meer havostudenten uitvallen dan mbo-studenten. De vwo-groep is beduidend kleiner bij de lerarenopleiding economie, slechts 20% is de afgelopen 8 jaar uitgevallen, dit betreft slechts één student.

Tabel 11: Uitval van vooropleiding (2003-2010)

	Vooropleiding	Aantal uitval	Percentage uitval
1	havo	31 van 47	66 %
2	mbo	17 van 27	63 %
3	vwo	1 van 5	20 %
	Totaal	49 van 79	62 %

Zichtbaar is geworden dat dit onderzoek de resultaten van de HBO-raad tegenspreekt. Bij de HBO-raad kwam namelijk naar voren (zie paragraaf 2.4) dat er juist meer studenten uitvallen in het eerste jaar met een mbo-vooropleiding in vergelijking tot studenten met havo als vooropleiding. Het feit dat de uitval bij de mbo'ers lager is neemt echter niet weg dat het een aandachtspunt moet zijn deze uitval verder te verlagen. Want zoals ook te zien in tabel 9 vormt het mbo met 34,2 % een belangrijk toevoer van studenten voor de lerarenopleiding.

Aan de 38 gesproken uitgevallen studenten is ook de vraag gesteld op welke manier ze zich hebben voorbereid op de opleiding voordat ze zich inschreven. In onderstaande tabel is te zien hoeveel studenten bepaalde voorbereidingen hebben getroffen. Elke student heeft echter zijn eigen combinatie van voorbereiding. Al direct kun je uit onderstaande tabel (tabel 12) afleiden dat maar liefst 50 % van de studenten de open dag niet bezocht heeft. Van de studenten die de informatieavond wel bezocht hebben zijn er vier die niet op de open dag waren. Van de studenten die een meeloopdag hebben gehad, was er maar één die niet op de open dag of infoavond was. De twee studenten die een persoonlijk gesprek hadden, waren niet op de open dag, meeloopdag of infoavond. Dit komt erop neer dat er 26 van de 38 mensen in het gebouw van Fontys zijn geweest ter voorbereiding op de studie. Aangezien er zes studenten niets aan voorbereiding hebben gedaan zijn er nog zes anderen die alleen op afstand (internet, decaan, kennissen) voorbereidingen hebben getroffen. 11 studenten geven aan dat ze hun eigen voorbereiding toentertijd niet goed vinden, daarbij zijn de zes studenten die niets hebben gedaan aan voorbereiding meegerekend.

Tabel 12: Voorbereidingen

	Vorbereiding	Aantal
1	Open dag	19
2	Internet	12
3	Brochure	9
4	Meeloopdag	7
5	Informatie avond	6
6	Niets	6
7	Decaan	4
8	Kennissen/docenten/studenten	4
9	Persoonlijk gesprek	2
10	Studiebeurs	1

In paragraaf 2.3 was al duidelijk geworden dat op landelijk niveau studenten vaak ontevreden zijn over hun kennis over de opleiding vooraf. Ook kwam in deze paragraaf ter sprake dat er een behoefte is aan persoonlijke intakegesprekken. Uit bovenstaande tabel blijkt dat 12 van de 38 studenten (31,6 %) niet eens ter voorbereiding bij Fontys is geweest en dus ook geen vragen heeft kunnen stellen.

Om te verifiëren of de uitgevallen studenten wel in staat zijn om een ander hbo-diploma te behalen is ook gevraagd wat ze na hun uitstroom zijn gaan doen. De studenten die vorig jaar gestopt zijn, zijn natuurlijk nog niet zo ver met hun nieuwe opleiding. Daarom is er een splitsing gemaakt tussen 'hbo gaat goed' en 'hbo gaat niet goed'. In onderstaande tabel zijn de resultaten weergegeven. Deze vraag is bedoeld om te kunnen achterhalen of studenten die de Fontys lerarenopleiding economie niet halen, wel in staat zijn om ergens anders (minimaal) een hbo-diploma te behalen. Er vanuit gaande dat de studenten die nu bezig zijn met een andere hbo-studie en aangeven dat ze verwachten deze wel te halen ook daadwerkelijk hun diploma behalen, kan hieruit de volgende conclusie getrokken worden. 26 van de 38 studenten (68,4 %) zijn in staat om elders een hbo of universitair diploma te behalen.

Tabel 13: Vervolg na stoppen

	Vervolg	Aantal
1	Hbo-studie (gaat goed)	20
2	Werken	9
3	Universitair diploma	3
4	Hbo-diploma	3
5	Mbo	2
5	Hbo-studie (gaat niet goed)	1

De kanttekening die hierbij gemaakt moet worden is natuurlijk dat ook andere factoren een rol kunnen spelen bij het succes van de volgende opleiding. Iemand die al eens gestopt is met een studie, zal proberen dit in de toekomst te voorkomen. Het hoeft dus niet automatisch te betekenen dat het alleen aan de opleiding ligt.

Deelvraag 3:

Wat zijn volgens studenten de oorzaken van de uitval?

Het antwoord op deze deelvraag wordt achterhaald door telefonisch gesprekken te voeren met zoveel mogelijk uitgevallen studenten. Via een opgestelde vragenlijst (zie bijlage 3), die een belangrijke bron van informatieverschaffing betreft, wordt het open interview gestuurd. In deze paragraaf komen de antwoorden van de uitgevallen studenten aan bod. Deze antwoorden gaan over hun eigen situatie maar juist ook over hun kijk op de gehele opleiding. Ook aan studenten die wel nog studeren op de betreffende opleiding is gevraagd wat hun mening is over het feit dat er zoveel mensen de opleiding verlaten.

Juist door de kleinschaligheid van de onderzoeksgroep is het mogelijk om gebruik te maken van de arbeidsintensieve open interviews. Omdat de dataverzameling en het op orde brengen van de uitkomsten veel tijd kost, zou deze vorm van onderzoek niet geschikt zijn bij een zeer groot aantal studenten. In dit geval is de kleinschaligheid van de opleiding een voordeel, aangezien de gedachten van studenten veel beter naar voren kunnen komen, door deze onderzoeksmethode. Ook kan er direct op een antwoord worden ingespeeld door verheldering te vragen. Anders dan bij enquêteonderzoek, dat probeert gestandaardiseerde informatie te verzamelen en waar dus bewust niet voor gekozen is, is het open interview bedoeld om niet kwantitatief meetbare informatie ten aanzien van meningen en opvattingen van de studenten te verkrijgen.

Om meer grip op de uitkomsten te krijgen wordt er gebruik gemaakt van een vragenlijst (een protocol). Op die manier is het zeker dat alle te behandelen onderwerpen ook echt aan bod komen, waardoor de resultaten van verschillende interviews vergelijkbaar zijn. Deze vooraf opgestelde vragenlijst is opgenomen in bijlage drie en de antwoorden zijn samengevat per gesprek en opgenomen in bijlage vier.

In het open interview zat de vraag 'wat is voor jou de hoofdrede geweest om te stoppen met de opleiding? '. De antwoorden die gegeven zijn, zijn te verdelen in vier hoofdcategorieën. De vier categorieën zijn: ik had niet genoeg credits behaald, ik vond het beroep 'docent' niet meer interessant, niet tevreden over de opleiding, persoonlijk of privé. In onderstaande tabel (tabel 14) is te lezen dat maar liefst 52,6 % van de studenten heeft aangegeven te zijn gestopt wegens het onvoldoende behalen van credits. Omdat deze groep eruit springt wordt hier zo dadelijk dieper op ingegaan.

Tabel 14: Oorzaken van uitval

	Categorie	Aantal	percentage
1	Niet genoeg credits	20	52,6 %
2	Beroep	12	31,6 %
3	Opleiding	4	10,5 %
4	Persoonlijk	2	5,3 %

Eerst wordt er nog een splitsing gemaakt van de categorieën per vooropleiding. Dit wordt gedaan om te onderzoeken of er mogelijk verschillen zijn tussen de twee hoofdstroom groepen: havo en mbo. De 11 studenten die hun mening niet hebben kunnen laten weten omdat ze onbereikbaar zijn, zijn in onderstaande tabellen niet meegenomen. Bij havo betreft dit 8 van de 31 studenten en bij mbo betreft dit 3 van de 17 studenten.

Tabel 15: Oorzaken bij havo-studenten

	Categorie	Aantal	percentage
1	Niet genoeg credits	11	47,8 %
2	Beroep	8	34,8 %
3	Opleiding	2	8,7 %
4	Persoonlijk	2	8,7 %
Totale havo instroom		23	100 %

In bovenstaande tabel 15 is zichtbaar geworden dat bij de havisten het niet behalen van genoeg credits de belangrijkste oorzaak is (47,8 %). In onderstaande tabel 16 is te zien dat deze conclusie ook geldt voor de studenten met een mbo vooropleiding (64,3 %)

Tabel 16: Oorzaken bij mbo-studenten

	Categorie	Aantal	percentage
1	Niet genoeg credits	9	64,3 %
2	Beroep	4	28,6 %
3	Opleiding	1	7,1 %
4	Persoonlijk	0	0 %
Totale Mbo instroom		14	100 %

De uitgevallen vwo student gaf aan te zijn gestopt vanwege de opleiding. Door het tegenvallen van het niveau is hij weer teruggedaan naar de universiteit waar hij eerder al begonnen was aan een opleiding. Uiteindelijk heeft hij deze met succes afgerond.

Het is belangrijk te achterhalen wat de oorzaken zijn van het niet behalen van credits. Studenten geven hiervoor de volgende oorzaken:

- De snelheid waarmee de stof wordt behandeld is te hoog.
- Mijn eigen inzet in de opleiding was te laag.
- Het verschil tussen mbo en hbo is veel te groot.
- Bij algemene economie kijken we alleen maar huiswerk na, de uitleg van het vak is onvoldoende, er wordt geen economische denkwijze aangeleerd.
- De voorbereiding op tentamens is bij vakinhoudelijke vakken onvoldoende.
- De druk is te hoog. Je moet teveel tegelijk. (vakken, tentamens, verslagen, producten, stage)
- Het niveau van de opleiding is voor mij te hoog.
- Er zijn onvoldoende 'extra hulp' mogelijkheden als je iets niet snapt.
- De toekenning van de credits is een oneerlijk systeem bij vakinhoudelijke vakken.

Aan de oorzaak 'het niveau van de opleiding is voor mij te hoog' wil en moet de opleiding natuurlijk niets veranderen. Door het niveau te verlagen zal de uitval teruglopen, maar dat komt de kwaliteit van het onderwijs niet ten goede. Niet iedereen zal immers in staat zijn om een hbo-diploma te behalen.

De bovengenoemde oorzaken zijn helaas niet in percentages uit te drukken. Dit komt omdat elke student zijn eigen combinatie van oorzaken heeft. Daarnaast telt een oorzaak bij de ene student veel zwaarder dan bij de andere student.

Ook is er in het kader van het onderzoek gesproken met de studenten die wel nog op de betreffende opleiding zitten, studenten die na het eerste jaar wel door zijn gegaan met de studie. Aan hen is gevraagd of zij een idee hebben waarom zoveel studenten stoppen tijdens het eerste jaar en of zij het terecht vinden. Voor de studenten uit leerjaar 3 (cohort 2009) is de vraag van de hoge uitval eigenlijk minder relevant aangezien er in 2009 een uitvalpercentage van slechts 30% was. Wellicht kunnen zij wel iets vertellen over het toen ingevoerde '9 to 5' onderwijs. Echter bij de studenten van cohort 2010 (momenteel 2^e jaars) zal de uitval wel volop besproken kunnen worden gezien de enorme uitval in 2010 (82,4 %)

Opvallend veel studenten geven aan dat ze vinden dat nogal wat studenten de opleiding onderschatten. Veel mensen hebben een slecht beeld van de opleiding. Ze hebben gezien dat er medestudenten aan het begin van het eerste jaar niet hard genoeg werken en achter raken. Omdat er veel stof wordt behandeld in een snel tempo is dat lastig in te halen. De huidige studenten geven tevens aan het jammer te vinden dat '9 to 5' niet meer strikt wordt toegepast. Ze vonden dit nuttig omdat het mensen dwingt op school te zijn en het een goede voorbereiding op tentamens kan zijn omdat je veel meer samenwerkt en dus van elkaar kunt leren. Daarbij komt naar voren dat ze het 9 to 5 principe wel nuttig vinden, maar dat het iets anders vorm moet krijgen. Momenteel duurt het te lang, zeker als je ook nog huiswerk mee krijgt voor de dag erna. De tijd tussen de uitleg en het nakijken van de opdracht moet korter. Maximaal 1 uur of drie kwartier. Ook moet het dan een opdracht zijn waar je deze tijd hard voor nodig hebt. Momenteel gaan studenten zich vervelen omdat je vaak 2 uur de tijd hebt voor een veel te kleine opdracht. Het is meer een tussenuur dan zelfstudie. Veel studenten gaan juist daarom helemaal niets doen en de stad in of zelfs naar huis.

Ook geven ze aan dat de docenten meer vertrouwen moeten uiten in studenten. Ze denken dat sommige studenten het wel zouden kunnen maar door de negatieve feedback het vertrouwen verliezen en stoppen met de opleiding. Ook na een onvoldoende moeten docenten meer stimuleren. Echter hierbij wordt weer door anderen genoemd dat ze eigenlijk wel tevreden zijn over de docenten en dat veel studenten het zelf schuld zijn dat ze een tentamen niet halen omdat hun inzet gedurende het jaar onvoldoende was. Daarbij geven ze aan dat ze het dan logisch vinden dat docenten ook minder bereid zijn om extra energie in deze studenten te stoppen als het dan mis blijkt te gaan.

Ook wordt er aangegeven dat de opleiding moeilijker blijkt te zijn dan vooraf gedacht. Vooral de druk en concurrerende deadlines maken de opleiding pittig. De huidige tweedejaars studenten geven aan dat ze blij zijn met de invoering van de blokstage in periode 2. FLOW opdrachten moeten evengoed gemaakt worden op stage, maar er zijn geen FLOW bijeenkomsten in blok 2. Ook wordt er aangegeven dat de verdeling van vakken over de periodes nog beter kan. Er zijn twee erg drukke en twee vrij rustige periodes in het jaar. Beter zou alles gelijk over de vier periodes verdeeld kunnen worden. Er wordt verder nog gesproken over de hertentamens. De huidige eerstejaars studenten hebben nu als proef de herkansingen direct na de tentamen week. Zelf zouden ze dit ook liever hebben omdat je dan nog volop in de stof van het betreffende vak zit.

Ook wordt er deze paragraaf ruimte gemaakt voor 'opmerkelijke' uitspraken van studenten. Eerst worden die hieronder weergegeven. Daarna wordt er kort op ingegaan. De uitspraken zijn tevens onderverdeeld in de categorieën zoals eerder in dit onderzoek gebruik is.

Motivatie

- "Docenten moeten meer vertrouwen uiten in studenten, ook als je een onvoldoende scoort."
- "Ik kom vanuit het Mbo, tijdens de eerste les kreeg ik te horen " je zult het vast niet halen".
- "Ik vraag me af of ze de hoge uitval wel erg vinden, ze selecteren bewust in leerjaar 1. Indien er geen vertrouwen in je capaciteiten is merk je dit."
- "In Tilburg zetten ze zich meer in om de studenten succesvol te laten zijn."

Onderwijsprogramma / differentiatie

- "Opmerkelijk is dat er studenten zijn die het hier niet halen en in Tilburg wel."
- "Het is ronduit belachelijk dat er geen proeftentamens beschikbaar zijn."
- "Iedereen is welkom en wordt aangenomen (havo, mbo etc.) maar iedereen wordt op dezelfde manier behandeld, dat kan niet goed gaan."
- "Waarom gestopt met 9 to 5?"
"Studenten zijn vaak niet zelfstandig genoeg, je moet ze meer sturing bieden."
- "AE is bijna onhaalbaar voor mensen die vanuit het mbo komen."
- "Vergeleken met andere hbo-opleidingen, is dit een zware opleiding."

SLB

- "Studenten die uitvallen beginnen zich te laat te realiseren dat het al te laat is."
- "Prima dat het groepsklimaat bevorderd wordt, maar meer persoonlijke aandacht is wenselijk."
- "Niet alleen kijken of je iets haalt (voldoende/onvoldoende) maar ook hoe iets is gehaald."

Uitspraken als "Vergeleken met andere hbo-opleidingen, is dit een zware opleiding.", zijn lastig te beoordelen. Studenten die deze uitspraak doen, kennen wellicht lang niet alle hbo-opleidingen in Nederland. Daarbij baseren ze dit op hun bevindingen in vriendengroepen om heen heen. Echter tussen de personen die allemaal verschillende opleidingen volgen, zijn er meer verschillen dan alleen de opleiding. Met persoonlijke capaciteiten wordt bijvoorbeeld geen rekening gehouden. Alle andere citaten sluiten aan bij de resultaten in paragraaf 4.2.

De exit-formulieren zijn ook bestudeerd, maar helaas is gebleken dat deze in onvoldoende mate zijn ingevuld door de economiestudenten. Bij veel van de aangetroffen formulieren was geen naam of opleiding ingevuld waardoor uiteindelijk slechts vier exit-formulieren met zekerheid aan economiestudenten toe te kennen waren. Om deze reden is besloten de informatie die voortkwam uit deze formulieren verder niet te gebruiken in dit onderzoek omdat dit de betrouwbaarheid niet ten goede zal komen vanwege het kleine percentage deelnemers. Daarnaast is er niet te achterhalen hoe serieus een vertrekkende student een exit-formulier invult.

Deelvraag 4: Hoe zit de opleiding in het eerste jaar in elkaar en hoe is dit de afgelopen jaren veranderd?

Om antwoord te krijgen op deze deelvraag heeft er een gesprek plaatsgevonden met Jo Gardeniers, opleidingscoördinator van de FLOS Lerarenopleiding Economie. Tijdens dit gesprek zijn de curricula vanaf 2003 tot en met 2011 besproken.

Uit het gesprek is naar voren gekomen dat er wel veranderingen hebben plaatsgevonden door de jaren heen, maar dat deze niet van heel grote aard zijn. Vakinhoudelijk is er nagenoeg niets veranderd. Wel hebben vakken soms andere namen gekregen of zijn ze anders ingedeeld over de vier periodes van het studiejaar. Dit zou wel van invloed kunnen zijn op de beleving en tijdsdruk van de studenten. Door de herindeling zou de studielast voor de studenten juist verlichtend moeten zijn omdat een vak over meerdere periodes wordt uitgespreid. In onderstaand figuur (figuur 3) is bijvoorbeeld te zien dat het vak 'Inleiding Bedrijfseconomie' gegeven wordt in periode 2, 3 en 4. In elke periode zijn 2 erts te behalen. In het jaar 2005-2006 werd dit vak alleen in periode 1 gegeven en moest alles in deze periode behaald worden.

ECONOMIE overzicht curriculum versie 2011-2012							
		ects	rooster				
ECJr1		60		P1	P2	P3	P4
1	Inleiding Bedrijfseconomie	6	IBE1		2	2	2
2	Inleiding Algemene economie	6	IAE1	3	3		
3	Inleiding Bedrijfsadministratie	6	IBA1	3	3		
4	Inleiding Statistiek & Excel	4	ISEE				4
5	Calculatie	4	CAL1	4			
6	Inleiding Recht	2	IRE1				2
7	Samenwerking M&M	2	SMM1				2
8	<i>p.f. Digitale kennisbasistoets</i>						
9	Vakdidactiek SP-vak	4	SPV1		2	2	
10	Vakdidactiek Basisvaardigheden Lesg.	2	VBVL			2	
11	Vakdidactiek impliciet bij SMM1	2					2
12	Vakdidactiek impliciet bij IBE1	1			1		
13	Vakdidactiek impliciet bij IP1	1	VIP1	1			
14							
15		40	40				
16		20	20				
17	Oriëntatie Leren & Onderwijzen	2	OLO1	2			
18	Instituutspracticum	3	IP1	2	1		
19	Basisvaardigheden Lesgeven	4	BVL1		2	2	
20	Schoolpracticum	7	STP1			7	
21	Coaching propedeuse assessment	2	CPA1		1		1
22	Project Propedeuse	2	PRP1			1	1
23	<i>p.f. ICT-vaardigheden</i>		ICT				
24	<i>p.f. taaltoetsen Nederlands</i>		LSSP				
				15	15	16	14

Figuur 3: : overzicht curriculum 2011-2012

Een andere verandering heeft plaatsgevonden vanaf leerjaar 2006/2007 met de invoering van de minoren in de opleiding. Dit heeft geresulteerd in een herverdeling van de vakken in alle leerjaren om ruimte te creëren voor de minoren in leerjaar 3 en 4. Volgens Jo Gardeniers is ook deze herindeling niet van grote invloed op het onderwijs van de opleiding in leerjaar 1. Daarnaast is er ook nog de 'Taaltoets Nederlands' ingevoerd vanaf leerjaar 2006/2007. Met deze toets zijn geen 'credits' te verdienen, maar hij moet wel voldoende worden afgesloten om de propedeuse te kunnen behalen. Echter uit de gesprekken met studenten is niet gebleken dat hier studenten op zijn uitgevallen.

Zoals eveneens in figuur 3 te zien is bestaat leerjaar 1 uit een zevental inhoudelijke vakken en verder uit een aantal pedagogische en didactische vakken. Daarnaast moeten de studenten ook een (snuffel)stage lopen, deze is in het programma terug te vinden onder de naam 'schoolpracticum'.

Opvallend is het lage uitvalpercentage van 30% bij het cohort van 2009. Nog opmerkelijker is de extreem hoge uitval een jaar later (2010 met 82,4 %). Hiervoor is niet direct een reden te bedenken. Waar echter wel aan gedacht kan worden is de invoering van het "9 tot 5" principe in 2009. Precies in dit jaar daalt de uitval flink tot slechts 30%. Er is echter geen bewijs dat deze twee gegevens met elkaar samenhangen.

Deelvraag 5: Welke landelijke indicatoren voor studie-uitval zijn er binnen het hbo en welke oplossingen worden er genoemd die deze uitval kunnen reduceren? Zijn deze vertaalbaar naar FLOS economie?

Het antwoord op deze vraag komt tot stand door landelijke gegevens te combineren met FLOS gegevens. In het theoretisch kader is naar voren gekomen wat landelijk gezien uitvalindicatoren zouden kunnen vormen. Voor dit onderzoek is het van belang om deze te vergelijken met de mogelijke uitval indicatoren van FLOS economie.

Door het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing (ICLON) van de Universiteit van Leiden is een checklist opgesteld van maatregelen die een onderwijsinstelling kan nemen om het studiesucces van hun studenten te verbeteren. Direct valt een aantal punten op omdat ze overeenkomen met belangrijke punten die aangegeven zijn door studenten eerder in dit onderzoek. Onderstaande lijst wordt ingekort door alleen de overlappende punten over te laten. Op deze manier blijft een lijst over die ook van toepassing zou kunnen zijn op FLOS economie volgens de studenten.

1. Vóór de Poort.

- 1 Aanpassing wervingsmateriaal
- 2 Volgen van potentials (je was wel/niet op open dag) => kom eens praten
- 3 Summercourse / bijspijkerprogramma

2. Onderwijsprogramma

- 4 Voorspelbaar programma (student weet precies en op tijd wat van hem verwacht wordt)
- 5 Optimale toetsvoorbereiding (proeftentamens, voldoende voorbereidingstijd)
- 6 Planning contacttijd en zelfstudietijd
- 7 Spreiding tentamens en inleverdata (geen concurrerende voorbereidingstijd)

3. Studieloopbaanbegeleiding

- 8 Vergroten studievaardigheden (planningsvaardigheid, leesvaardigheid)
- 9 Vergroot coachingsvaardigheden SLB'er
- 10 Regelmatige voortgangsgesprekken
- 11 Informatieoverdracht.
 - SLB'er (of docent) constateert dat het niet goed gaat.
 - Wat doe je dan (stimuleren of verwijzen)?
 - Hoe krijgt SLB'er tips van (vak)docenten?

5. Motivatie

- 12 Vergroot vertrouwen van student
- 13 Geef regelmatig feedback over voortgang
- 14 Duidelijkheid over wat van student verwacht wordt (ook op tijd)
- 15 Motiverende werkvormen
- 16 Professionaliseren docenten (Hoe kan ik studenten nog meer motiveren)

6. Differentiatie

- 17 Deficiëntieprogramma voor start studie
- 18 Extra vaardigheidslessen tijdens studieprogramma

Naast bovenstaande checklist is ook het inschrijfmoment aan de orde geweest in paragraaf 2.2. Gebleken is dat niet het moment van inschrijven van belang is, maar het moment van de definitieve studiekeuze. Dit moment is door de opleiding echter niet vast te leggen. Het betreft het proces in het hoofd van de student voordat ze überhaupt in beeld zijn bij de opleiding.

4.2 Beantwoording hoofdvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek is: *'Hoe kan Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard ervoor zorgen dat de vroegtijdige uitstroom van eerstejaars studenten wordt gereduceerd?'* Door in deze paragraaf de bovenstaande antwoorden op de deelvragen met elkaar te verbinden, wordt het antwoord op de hoofdvraag geformuleerd.

De Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard heeft te maken met een bovengemiddelde uitval in het eerste leerjaar. Dit zowel ten opzichte van het landelijke hbo-gemiddelde als ten opzichte van het landelijk gemiddelde van dezelfde opleiding. Om deze uitval te kunnen reduceren is er in kaart gebracht waar het probleem ligt. Derhalve is er gekeken welke studenten zich aanmelden voor deze opleiding en welke studenten hiervan uitvallen tijdens het eerste jaar. Tevens is met de uitgevallen studenten van de afgelopen acht jaar gesproken middels een telefonisch open interview om op die manier te achterhalen wat volgens deze studenten de oorzaak van hun uitval is. Daarnaast is er met de huidige studenten van de betreffende opleiding gesproken om ook vanuit die invalshoek te achterhalen waarom er zoveel studenten stoppen.

Hieruit is naar voren gekomen dat de meeste studenten stoppen omdat ze niet genoeg credits behalen. Daarnaast onderschatten veel mensen de opleiding voordat ze eraan beginnen. Voor inschrijving is vaak niet helemaal duidelijk wat de opleiding precies inhoudt. Dit zijn twee verschillende punten met twee verschillende doelen waarop de opleiding zou kunnen inspelen. Met het eerste punt kunnen studenten binnengehouden worden, als ze op welke manier dan ook in staat zijn genoeg credits te behalen. Bij het tweede punt worden studenten die niet geschikt zijn voor de opleiding of het beroep tijdig op de hoogte gebracht waardoor ze zich wellicht helemaal niet inschrijven en dus ook niet kunnen uitvallen, waarmee de uitval wordt gereduceerd. Deze bevindingen moeten nu worden omgebogen in mogelijke oplossingen voor het probleem waardoor de uitval gereduceerd kan worden.

Tijdens het onderzoek zijn mogelijke verbeterpunten aan de orde gekomen, deze hadden vooral betrekking op het behalen van niet genoeg credits. Er zijn heel veel mogelijkheden te bedenken om studenten genoeg credits te laten behalen in leerjaar een. Echter niet alle mogelijkheden zijn even wenselijk, dit vooral om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen. Daarom wordt er bij de beantwoording van de hoofdvraag gebruik gemaakt van de checklist van het ICLON. Alle overeenkomstige punten worden gezien als mogelijkheden die passen binnen de Lerarenopleiding Economie te Sittard. Het wil natuurlijk niet zeggen dat alle genoemde oplossingen ook daadwerkelijk uitgevoerd zullen gaan worden, het is aan de opleiding om te kijken wat ook mogelijk, wenselijk en uitvoerbaar is.

De mogelijkheden om de uitval van de Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard te reduceren worden weergegeven in een checklist, precies op maat gemaakt voor deze opleiding. Deze checklist is te vinden in onderstaande tabel (tabel 17).

Tabel 17: checklist FLOS economie

	Mogelijkheden
1	Aanpassing wervingsmateriaal
2	Volgen van potentials (je was wel/niet op open dag) => kom eens praten
3	Summercourse / bijspijkerprogramma
4	Voorspelbaar programma (student weet precies en op tijd wat van hem verwacht wordt)
5	Optimale toetsvoorbereiding (proeftentamens, voldoende voorbereidingstijd)
6	Planning contacttijd en zelfstudietijd
7	Spreiding tentamens en inleverdata (geen concurrerende voorbereidingstijd)
8	Vergroten studievoordigheden (planningsvaardigheid, leesvaardigheid)
9	Vergroot coachingsvaardigheden SLB'er
10	Regelmatige voortgangsgesprekken
11	Informatieoverdracht.
12	Vergroot vertrouwen van student
13	Geef regelmatig feedback over voortgang
14	Duidelijkheid over wat van student verwacht wordt (ook op tijd)
15	Motiverende werkvormen
16	Professionaliseren docenten (Hoe kan ik studenten nog meer motiveren)
17	Deficiëntieprogramma voor start studie
18	Extra vaardigheidslessen tijdens studieprogramma

1. Aanpassing wervingsmateriaal

Het wervingsmateriaal blijkt niet voldoende te zijn. Op de eerste plaats wordt hiermee de brochure bedoeld. Verbeterpunten zijn: maak duidelijk dat de opleidingen 'Algemene Economie' en 'Bedrijfseconomie' identiek zijn en dat studenten dezelfde inhoud aangeboden krijgen. Nu staat dat niet expliciet als zodanig benoemd en dat schept verwarring. Studenten verwachten bepaalde vakken niet te krijgen, na inschrijving blijken ze deze wel te krijgen. Vermeld tevens dat het om een economische opleiding gaat met vakken op hbo-niveau. Het is gebleken dat er mensen zijn die verwachten economie op middelbaar schoolniveau te krijgen, want "als ik dat beheers kan ik er ook les in geven", was de gedachte. Onderschatting van de opleiding komt steeds sterk naar voren, via de brochure zou dit wellicht verminderd kunnen worden. Bovenstaande geldt natuurlijk ook voor de open dag of andere voorlichtingsmomenten. Maak geïnteresseerden die zich verdiepen in de opleiding erop attent dat het hier een pittige opleiding betreft waar de meeste studenten veel investeringen voor moeten doen.

2. Volgen van potentials (je was wel/niet op open dag) => kom eens praten

Dit is een lastig punt als je niet weet wie de potentials zijn, maar met de nieuwe inschrijvingswet die mogelijk komend schooljaar al van start gaat is dit wellicht toepasbaar. Mogelijk kan er een intekenlijst worden gemaakt zodat er kan worden bijgehouden wie zich in de opleiding verdiept. Persoonlijke intakegesprekken worden als waardevol ervaren (zie paragraaf 2.3) Maak gebruik van de positieve kanten van kleinschaligheid en nodig iedereen zoveel mogelijk uit voor een persoonlijk intakegesprek. Tom Boves ontwikkelt op dit gebied gesprekstechnieken die erg interessant kunnen zijn.

3. Summercourse / bijspijkerprogramma

Er worden studenten toegelaten tot de opleiding die niet allemaal over dezelfde voorkennis beschikken. Dit kan te maken hebben met verschillende vakken op de middelbare school of met verschillende mbo-vooropleidingen. Ontwikkel een klapper (op havo niveau) met vaardigheden en theorie die studenten zouden moeten beheersen. Aan de hand van een intakegesprek of zelfs intake-toets kan worden bepaald wie wel of niet zou moeten deelnemen aan dit bijspijkerprogramma.

4. Voorspelbaar programma (student weet precies en op tijd wat van hem verwacht wordt)

Deel aan het begin van het schooljaar een programma uit met deadlines per vak (jaaroverzicht). Punt voor punt wordt dan vanaf het begin duidelijk voor de studenten wat er van ze verwacht wordt en wanneer. Zorg dat iedereen dit programma op papier heeft en op die manier altijd kan zien dat het niet bevorderlijk is om achter te raken en zaken te laten liggen.

5. Optimale toetsvoorbereiding (proeftentamens, voldoende voorbereidingstijd)

Bij vakinhoudelijke vakken worden proeftentamens al jaren gemist door studenten. Het is onduidelijk waarom er geen gebruik van wordt gemaakt. Vooral in het eerste jaar, als studenten mogelijk nog niet op hbo-niveau functioneren is het van belang dat ze weten hoe een toets eruit ziet. Waak ervoor dat een proeftentamen voor studenten geen afbakening van de stof wordt. Daarnaast is ook het bespreken van gemaakte tentamens van belang, niet alleen inzien, maar tijdens een klassikaal moment de toets helemaal bespreken kan waardevol zijn.

6. Planning contacttijd en zelfstudietijd

Dit punt is toegevoegd met betrekking tot het '9 to 5' principe. Studenten geven aan dat het wel zinvol is, mits het anders wordt ingedeeld. Plan het geheel opnieuw en zorg voor een strakkere indeling. Volgens de studenten werkt het wel als de tijd tussen de bijeenkomsten niet meer gezien kan worden als een veel te lang tussenuur. Zorg voor een opdracht waarmee studenten ook echt een half uur tot een uur (afhankelijk van de opdracht) mee bezig zijn. Zorg daarnaast ook dat ze in die tijd ook beschikken over een lokaal waar in rust gestudeerd kan worden.

7. Spreiding tentamens en inleverdata (geen concurrerende voorbereidingstijd)

Hangt samen met punt 4. Studenten klagen over piekbelastingen in het programma. Verslagen, filmpjes, producten zouden wellicht uit een toetsweek (of kort daarvoor) gehaald kunnen worden. Geef voor dit soort producten waar mogelijk twee weken langer de tijd, de eerste twee weken van een nieuwe periode hoeft meestal toch niet veel te worden ingeleverd.

8. Vergroten studievoordigheden (planningsvaardigheid, leesvaardigheid)

Studenten onderschatten vaak de opleiding en laten in het begin teveel liggen. Ook studeren nieuwe studenten vaak nog niet op hbo-niveau. Er wordt aangehaald dat je de tijd ook niet krijgt hierin te groeien. Als er studenten aanwezig zijn die wel al gelijk op hbo-niveau functioneren dan wordt het onderwijs daarop aangepast en heeft de rest het nakijken. Help studenten die in het begin moeite hebben met de ontwikkeling van een goede studiehouding.

9. Vergroot coachingsvaardigheden SLB'er

In samenhang met punt 8 en 10. Hoe kan een SLB'er in korte tijd studenten helpen en indien nodig doorverwijzen. Volgens de studenten moet SLB meer gericht worden op individuele gesprekken (voortgang) in plaats van op de hele groep.

10. Regelmatige voortgangsgesprekken

Hangt sterk samen met punt 8 en 9. Daarnaast komt er naar voren dat er wel gekeken wordt of studenten halen wat ze moeten halen, maar in mindere mate hoe ze iets halen. Zou dit meer worden gedaan, dan kun je problemen voor zijn. Haalt iemand bijvoorbeeld wel alle vakken, maar zijn dit allemaal maar net voldoende en met een maximale studietijd, dan kan dat niet zo door gaan. Studenten geven zelf aan dat dit aan de orde moet komen bij meer individuele coachingsgesprekken in plaats van de gezamenlijke bijeenkomsten. Ook wordt er aangehaald dat gesprekken met vakdocenten nuttig kunnen zijn omdat zij beter begrijpen waar de knelpunten van studenten liggen.

11. 11 Informatieoverdracht.

- SLB'er (of docent) constateert dat het niet goed gaat.
- Wat doe je dan (stimuleren of verwijzen)?
- Hoe krijgt SLB'er tips van (vak)docenten?

Dit punt geeft alle verbeteringen aan die bij punt 8, 9 en 10 genoemd zijn.

12. Vergroot vertrouwen van student

Veel studenten die minder goede resultaten halen geven aan dat ze het vertrouwen in hun eigen capaciteiten verliezen door de feedback die gegeven wordt door vakdocenten. Ze worden onvoldoende gestimuleerd na slechte prestaties. Studenten voelen zich na het behalen van een onvoldoende als het ware 'afgeschreven'. Bekijk liever de positieve kant en plan met een student hoe een onvoldoende kan worden omgebogen in een voldoende.

13. Geef regelmatig feedback over voortgang

Dit hangt samen met punt 10. Zorg voor een complete en overzichtelijke lijst waar studenten hun resultaten kunnen inzien en praat met studenten over de manier waarop resultaten behaald zijn.

14. Duidelijkheid over wat van student verwacht wordt (ook op tijd)

Ondanks dat de opleiding er vast alles aan doet om goed te communiceren, blijven er vaak voor studenten onduidelijkheden. Voordat een student zich inschrijft voor opleiding, dienen de verwachtingen ten aanzien van de student al duidelijk te zijn voor de student. Vermeld nog beter hoe de opleiding in elkaar zit, welke vakken je krijgt en dat het geheel op hbo-niveau is. Probeer de onderschatting van de opleiding weg te nemen.

15. Motiverende werkvormen

Het vakinhoudelijke deel van de opleiding wordt als vrij saai ervaren (BA, BE, AE). Steeds zijn er standaard lessen met opdrachten en nakijkwerk. Weinig gebruik wordt er gemaakt van motiverende werkvormen die de studenten vervolgens wel zelf leren bij FLOW en moeten toepassen in de stagepraktijk. Ook wordt er vrijwel geen aandacht besteed aan uitstapjes/bezoeken van instellingen. Studenten economie zien studenten van overige opleidingen wel vaak 'het instituut' verlaten voor educatieve doeleinden.

16. Professionaliseren docenten (Hoe kan ik studenten nog meer motiveren)

Check bij de onderwijskundigen die toch al aanwezig zijn binnen Fontys of er mogelijke verbeterpunten zijn bij de vakdocenten op het gebied van lesgeven. Laat ze lessen bijwonen en bespreek dit. Ontwikkel samen, of zelfs met de studenten nieuwe methoden/werkvormen die geschikt zijn voor het hbo. Probeer vernieuwende en wenselijke methoden te ontdekken en toe te passen. Blijf niet alleen maar tussen vier muren zitten jaar in jaar uit. Daarnaast ook bespreken hoe vakdocenten nog beter om kunnen gaan met verschillen tussen studenten (studieniveau).

17 Deficiëntieprogramma voor start studie &

18 Extra vaardigheidslessen tijdens studieprogramma

Bied naast het reguliere programma van vakinhoudelijke vakken ook extra mogelijkheden aan. Dit kan zowel voor studenten die sneller studeren als voor studenten die meer moeite met de inhoud hebben. Vooral de laatste groep is belangrijk bij het reduceren van de uitval. Zorg voor extra oefenopdrachten of hulp bij studeren (door docenten of studenten) Bespreek dit met onderwijskundigen om tot een doeltreffend resultaat te komen.

Naast bovengenoemde punten, die overeenkomen met de checklist van het ICLON en de benaderde studenten, is er ook nog een aantal punten genoemd door de studenten die niet voorkomen in de checklist, deze worden hieronder weergegeven.

18. Credit verdeling

Bij de vakinhoudelijke vakken, die over meerdere perioden verdeeld zijn worden credits toegekend als alle tentamens voldoende zijn afgesloten (met compensatie mogelijkheden). Studenten geven aan vaak twee van de drie tentamens wel te hebben afgesloten en dan dus geen credits te krijgen. Indien dit bij twee of drie vakken gebeurt missen ze heel wat credits waardoor ze mogelijk niet door mogen naar leerjaar twee. Door toekenning van (deel)credits op het moment van het behalen van een deeltentamen vergroot je mogelijk het vertrouwen van een student en vergroot je de mogelijkheden om door te mogen studeren zonder de kwaliteit te verlagen. Wel moet er worden nagedacht of de compensatieregeling al dan niet moet komen te vervallen.

19. Leer studenten te functioneren op hbo-niveau

Omdat de vooropleiding en van de instromende studenten zeer uiteenlopend zijn, is ook het werk, leer- en denkniveau van studenten verschillend. De snelheid en manier van werken wordt volgens de studenten afgestemd op die studenten die wel al het gewenste niveau hebben. Studenten die hierin nog moeten groeien krijgen onvoldoende kans om zichzelf te ontwikkelen op dit gebied. Bied een training of ondersteuning aan voor studenten die zich bijvoorbeeld onvoldoende inspannen in het begin. Het betreft een aanzienlijke groep, dus het is een serieus probleem.

4.3 Conclusie

Volgens de studenten die in de afgelopen acht jaar gestopt zijn met de Lerarenopleiding Economie te Sittard is er het een en ander te verbeteren aan de opleiding waardoor de uitval gereduceerd kan worden. Veel van deze genoemde verbeterpunten komen overeen met landelijke maatregelen die studiesucces kunnen bevorderen. Buiten het gegeven dat er verbeterpunten zijn gevonden, is er ook geconcludeerd dat het 'normaal' is dat deze opleiding een hogere uitval kent dan het landelijk hbo gemiddelde. Zowel de sector 'onderwijs' als hbo-opleidingen in de richting van 'economie' kennen landelijk gezien hogere uitvalpercentages. Aangezien deze opleiding een combinatie is van onderwijs en economie is het dus min of meer te verklaren dat er een hoge uitval heerst. Dit gegeven neemt echter niet weg dat er geleerd kan worden van het verleden, om in de toekomst de uitval te reduceren. Volgens de geïnterviewde studenten moet dit goed mogelijk zijn. Echter een deel van de oorzaken van de uitval ligt dusdanig aan de studenten, dat de opleiding daar niets aan kan veranderen. Verder kan de opleiding enerzijds studenten die er eigenlijk niet thuishoren buitenhouden door de informatieverstrekking vooraf te verbeteren en anderzijds studenten die begonnen zijn binnenhouden door een aantal zaken aan te passen aan het programma.

Vooraf het feit dat een groot deel van de gestopte studenten wel in staat is om elders op hbo-niveau een diploma te behalen biedt kansen. Zeker als de studenten niet gestopt zijn wegens beroepsredenen (onderwijs of economie). Een interessant gesprek was dat met huidige studenten op de opleiding, die aangaven dat de uitgevallen studenten het vaak toch wel zelf schuld waren. Zij vonden dat veel van de uitgevallen mensen ook vaak veel te weinig met school bezig waren, vaak geen huiswerk hadden gemaakt of zaken niet voorbereidden. Ook vonden ze het terecht dat de docenten zich minder inzetten voor deze studenten omdat ze het zelf er zelf naar gemaakt hadden. Op het moment dat deze groep bijna 70% van het geheel is, kun je je afvragen of het nog wel zo terecht is. Ligt het probleem dan niet misschien ergens anders? Zijn deze mensen wel in staat om zo zelfstandig te studeren, moeten ze hier misschien in het begin iets meer in gestuurd worden? Dit wordt bevestigd door de antwoorden van de uitgevallen studenten, die vaak aangeven weinig extra begeleiding te hebben gekregen en weinig mogelijkheden bij studieproblemen. Het is aannemelijk dat iemand die elders al een hbo-propedeuse heeft behaald op een andere manier studeert dan iemand die van het mbo of vanaf de havo komt. Volgens de studenten moet met deze instroomverschillen veel beter rekening worden gehouden in het begin. Uiteindelijk moet iedereen op eenzelfde minimumniveau komen, de groeimogelijkheden naar dit niveau toe moeten vergroot worden.

In paragraaf 2.4 ging het over de relatief hogere uitval van mbo-studenten. In dit onderzoek is al gebleken dat dit voor deze opleiding niet aan de orde is. Een student met mbo als vooropleiding moet dus zeker niet worden gezien als hogere risicofactor op het gebied van studie-uitval tijdens het eerste jaar, de uitval is hoger bij havisten. De in paragraaf 2.5 besproken "keuze verlating" tijdens het propedeuse jaar lijkt voor de lerarenopleiding economie geen oplossing. Er zijn geen studenten die aangeven te zijn gestopt vanwege het vak economie, maar vervolgens wel een andere lerarenopleiding willen gaan volgen (bijvoorbeeld aardrijkskunde of geschiedenis). Wel stond er in deze paragraaf nog een andere bevinding van Christiaan van Onzenoort. Namelijk dat de meeste studenten (volgens zijn onderzoek) stoppen in het eerste jaar omdat ze vooraf een verkeerd beeld van de opleiding hadden. Ondanks dat het niet de grootste groep was, is ook uit dit onderzoek gebleken dat veel studenten de opleiding onderschatten en niet goed weten wat hen te wachten

staat nadat ze zich hebben ingeschreven. Op dit gebied valt wellicht winst te behalen door de informatieverstrekking vooraf te verbeteren. Met het gegeven dat veel studenten de opleiding onderschatten omdat ze denken 'even' een makkelijke lerarenopleiding te gaan volgen, moet zeker iets gedaan kunnen worden. Studenten die zich inschrijven moeten zich goed bewust zijn van het feit dat ze naast onderwijskundige zaken ook een volwaardige economische studie op hbo-niveau zullen moeten voltooien. Daarnaast is ook gebleken uit tabel 14 op pagina 35 dat 31,6% van de studenten stopt vanwege het beroep. Vaak komen deze studenten tot de conclusie dat ze het beroep leraar niets vinden als ze gestart zijn met het instituut practicum of met de stage van het eerste leerjaar. Of deze groep uitvallers verkleind kan worden door een betere informatieverstrekking vooraf is de vraag. Er moet niet vergeten worden dat een propedeusejaar ook bedoeld is om te selecteren en door te verwijzen. Stage lopen waarin van studenten verwacht wordt dat ze meteen al zelf lessen geven in het eerste leerjaar, helpt studenten juist om verkeerde keuzes vroeg te ontdekken.

De leeftijden van uitvallers en doorstudeerders variëren en elke leeftijd komt in beide groepen voor. De spreiding omvat 17 tot en met 25 jaar. Op dit gebied kan er geen aanbeveling worden gedaan om bijvoorbeeld de jongere studenten extra in de gaten te houden. Ook op landelijk niveau is gebleken dat de leeftijd weinig tot geen invloed heeft op studiesucces. Het zelfde geldt voor het geslacht. Ook dit blijkt op landelijk niveau geen directe invloed op de uitval tijdens het eerste studiejaar te hebben.

De 19 punten die uitgewerkt staan in paragraaf 4.2. geven mogelijkheden tot het beperken van de studie-uitval van de Fontys Lerarenopleiding Economie te Sittard. Fontys Lerarenopleiding Sittard kan met de resultaten van dit onderzoek een plan opstellen en doelen formuleren om studie-uitval te reduceren.

4.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Elk mogelijk verbeterpunt uit paragraaf 4.2. kan in vervolgonderzoek apart getoetst worden op relevantie en bruikbaarheid ten aanzien van het reduceren van de studie-uitval. Het ene verbeterpunt kan zwaarder wegen dan het andere. Door specifiek vervolgonderzoek kan dieper ingegaan worden op het effect van de genoemde punten op zichzelf.

Daarnaast is een aanbeveling voor vervolgonderzoek het strikter bijhouden van de exit-formulieren. Daarbij het advies om per opleiding een eigen exit-formulier samen te stellen waarin alle vakken aan bod komen. Op die manier krijgt de opleiding een beter beeld van studenten die de opleiding verlaten.

Dit onderzoek is uitgevoerd, specifiek voor de Lerarenopleiding Economie. Een volgende aanbeveling is het uitvoeren van eenzelfde onderzoek bij andere opleidingen binnen de Lerarenopleiding van Fontys, mits ze met hetzelfde probleem kampen. Op die manier kan wellicht het studiesucces van FLOS verbeterd worden.

5. Evaluatie

Nadat ik met een eerder afstudeeronderzoek ben moeten stoppen vond ik het moeilijk een nieuw onderwerp te vinden. Dit had vooral te maken met het feit dat ik niet wist op welke middelbare school ik na de zomervakantie zou werken. Gelukkig is er tijdig een oplossing gevonden in samenspraak met Harold Koolen en Jo Gardeniers. Ik vond het erg prettig een onderzoek te mogen uitvoeren voor Fontys. Op Fontys kan ik altijd terecht en daarnaast was het noodzakelijk om met Harold Koolen en Jo Gardeniers samen te werken om aan benodigde informatie te komen. Deze samenwerking was voor mij direct een check richting mijn onderzoek, waardoor ik steeds wist dat ik op de goede weg zat.

Toen ik de vragenlijst klaar had en kon beginnen met het bellen van studenten zag ik er min of meer tegenop. Het was niet dat ik niet durfde te bellen maar ik voelde mij bezwaard om van deze mensen tijd te vragen voor dit onderzoek. Ik ging er vanuit dat oud-studenten hier totaal niet op zaten te wachten aangezien ze natuurlijk niet voor niets gestopt zijn met de opleiding en naar alle waarschijnlijkheid niet al te positief terugkijken op de tijd dat ze bij Fontys studeerden. Echter dit is mij enorm meegevallen. Niemand heeft mij de indruk gegeven het als vervelend te ervaren dat ik belde, sterker nog: een groot aantal gaf mij juist het gevoel blij te zijn hun verhaal te kunnen vertellen, zodat hier in de toekomst iets mee gedaan kan worden. Dit gevoel werd bevestigd door het feit dat de meeste gesprekken rond de 20 minuten duurden. Wel ben ik erachter gekomen dat het vrij lastig is mensen telefonisch te bereiken. Sommigen heb ik wel vijf keer moeten bellen voordat er opgenomen werd. Hiervoor ging ik steeds naar Sittard om daar op de administratie van Fontys te gaan bellen aangezien ik zelf niet beschik over een vaste telefoonaansluiting. Dit heeft flink wat middagen en avonden gekost, maar het is het resultaat meer dan waard.

Ik vond het erg leerzaam en interessant om dit onderzoek voor Fontys uit te voeren. Veel ervaring met het verrichten van onderzoek en het schrijven van een scriptie had ik nog niet. Wat ik erg motiverend vond aan dit onderzoek, was dat er echt verlangd werd naar de resultaten ervan en dat de FLOS de insteek heeft om daadwerkelijk mijn onderzoeksresultaten om te zetten in concrete doelen en acties. Zo werd ik op een dag benaderd door de directeur van de Lerarenopleiding Sittard (Jeroen Brouwer) met de vraag of ik tijd had om met hem te praten over mijn onderzoek en bevindingen. Erg nieuwsgierig was hij naar waar ik mee bezig was. Dit kwam door het feit dat studiesucces en dus ook studie-uitval een belangrijk item is op dit moment. Daarnaast ben ik gevraagd door Jeroen Brouwer om een presentatie te geven tijdens een studiedag van Fontys over studiesucces. Tijdens deze presentatie merkte ik dat veel mensen geïnteresseerd naar mijn verhaal luisterden en mijn werk waardeerden. Dit gaf mij een enorme boost om verder te werken aan het onderzoek, omdat ik wist dat er mensen zaten te wachten om het te lezen. Mijn onderzoek werd door de FLOS als betekenisvol ervaren, waardoor het voor mij ook meer gingen leven en ik nieuwe energie kreeg om dit onderzoek tot een goed, zinvol en bruikbaar resultaat te brengen.

Literatuur

Boeken:

Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., Scheepsmma, W. (2007). Ontwikkeling door onderzoek. Utrecht – Zutphen: ThiemeMeulenhoff.

Lange, R. de, Schuman, H., Montesano Montessori, N. (2010). Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.

Peet, A.A.J. van, Everaert, H.A.M. (2009). Lessen in onderzoek. Amersfoort: Agiel.

Wouters, E. (2009). Schrijfwijzer. Fontys Paramedische Hogeschool.

Internet:

CBS:

<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/B66CDC6E-3240-4C2C-BADF-F2FD3487BE15/0/2008k2v4p26art.pdf>

HBO-raad:

<http://www.hbo-raad.nl/home/29/473>

HBO-raad Factsheets:

http://www.hbo-raad.nl/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=40&Itemid=5

ICLON:

www.kiezenvoortalent.iclon.nl

ICLON:

<http://wikipedia.fsw.leidenuniv.nl:8080/IclonWiki/index.php?title=Hoofdpagina>

ICLON:

<http://wikipedia.fsw.leidenuniv.nl:8080/IclonWiki/index.php?title=Onderwijsrendement>

ICLON:

http://wikipedia.fsw.leidenuniv.nl:8080/IclonWiki/index.php?title=Onderwijsrendement#Welke_factoren_be.C3.AFvloeden_onderwijsrendement.3F

Kennis in kaart:

<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2010/02/05/kennis-in-kaart-2009.html>

Kerncijfers onderwijs:

<http://www.onderwijsarbeidsmarkt.nl/publicaties/2011-q2/kerncijfers-ocw-2006-2010/>

Leer- en innovatiecentrum:

<http://lic.avans.nl/index.php/nl/leren-en-onderwijs/studieuitval/inschrijfdatum-en-studieuitval>

Rapport onderwijsinspectie:

http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Actueel_publicaties/2009/Werken+aan+en+beter+rendement+-+achtergrondrapport.pdf

Reformatorisch dagblad:

http://www.refdag.nl/nieuws/binnenland/plan_om_uitval_in_hbo_te_beperken_1_387892

Rijksoverheid:

<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2008/09/03/studieuitval-in-het-hoger-onderwijs.html>

Studiekeuze en studiesucces:

http://www.surffoundation.nl/SiteCollectionDocuments/170811043_STARTSURF%20Rapport%20def.pdf

Studiekeuze 123:

http://www.studiekeuze123.nl/_meta/Over+Studiekeuze123/Pers+en+pr/Feiten+en+cijfers/Feiten+en+cijfers.aspx

Studiesucces en studieuitval:

<http://www.onderwijsarbeidsmarkt.nl/publicaties/2010/rapport-studiesucces-en-studieuitval-bij-eerstejaars-in-de-hbo-onderwijsopleidingen/>

Sectorbestuur onderwijsarbeidsmarkt:

<http://www.stamos.nl/index.bms?verb=shownews>

Studiesucces Hoger onderwijs:

www.studiesuccesho.nl

Trends in beeld:

<http://www.trendsinbeeld.minocw.nl/TrendsInBeeld.pdf>

Uitval en rendement:

http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Actueel_publicaties/2009/Werken+aan+en+beter+rendement+-+achtergrondrapport.pdf

Van mbo en havo naar hbo:

<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/B66CDC6E-3240-4C2C-BADF-F2FD3487BE15/0/2008k2v4p26art.pdf>

Bijlagen

Bijlage 1 Gegevens instroom FLOS Economie 2003-2010

Tabel 18: Gegevens instroom FLOS Economie

Cohort	Naam	Uitval	Vooropleiding	Voorkennis	Nummer	Mail
2010	01.	Ja	vmbo - mbo	filiaalbeheerder? Verzorging	*****	*****
2010	02.	Ja	vmbo - vavo		*****	*****
2010	03.	Nee	havo	E&M + M&O	*****	*****
2010	04.	Ja	vmbo - mbo 3 -mbo 4	onderwijsassistent	*****	*****
2010	05.	Ja	havo - heao	E&M - bedr.eco	*****	*****
2010	06.	Ja	havo	E&M + M&O	*****	*****
2010	07.	Ja	havo	eco	*****	*****
2010	08.	Ja	havo	eco	*****	*****
2010	09.	Nee	vmbo- havo		*****	*****
2010	10.	Ja	hbo.p	accountancy p.	*****	*****
2010	11.	Ja	mbo	manager detailhandel	*****	*****
2010	12.	Ja	havo	e&m	*****	*****
2010	13.	Nee	havo	E&M + M&O	*****	*****
2010	14.	Ja	vmbo bb. Mbo 2-3-4	manager handel	*****	*****
2010	15.	Ja	mbo	bouwkunde	*****	*****
2010	16.	Ja	vmbo - mbo 4	logistiek	*****	*****
2010	17.	Ja	vmbo - havo	E&M + M&O	*****	*****
2009	18.	Ja	vmbo kb - mbo 4	administateur	*****	*****
2009	19.	Nee	havo - mbo	E&M + M&O	*****	*****
2009	20.	Nee	havo	E&M + M&O	*****	*****
2009	21.	Nee	havo - hbo p.	Accountancy p.	*****	*****
2009	22.	Nee	vmbo - mbo	hereca ondernemer/manager	*****	*****
2009	23.	Nee	vmbo - havo		*****	*****
2009	24.	Nee	vwo	E&M + M&O	*****	*****

2009	25.	Nee	vwo	E&M + M&O	*****	*****
2009	26.	Ja	vmbo - havo	E&M + M&O	*****	*****
2009	27.	Ja	vmbo - havo	eco	*****	*****
2008	28.	Nee	havo	E&M	*****	*****
2008	29.	Ja	havo	E&M + M&O	*****	*****
2008	30.	Ja	havo	N&T + eco	*****	*****
2008	31.	Ja	mavo - mbo - hbo	commerciële economie	*****	*****
2008	32.	Nee	havo	E&M + M&O	*****	*****
2008	33.	Ja	havo	C&M	*****	*****
2008	34.	Ja	vmbo - mbo	bedrijfsadministratie	*****	*****
2008	35.	Nee	bmvo - havo	eco	*****	*****
2008	36.	Ja	havo	E&M + M&O	*****	*****
2007	37.	Ja	vmbo - mbo 3+4	administratie	*****	*****
2007	38.	Nee	vmbo k - mbo	administratie	*****	*****
2007	39.	Ja	vmbo - mbo	handel en marketing	*****	*****
2007	40.	Nee	vmbo - mbo	administratie	*****	*****
2007	41.	Ja	vmbo - havo	eco	*****	*****
2007	42.	Ja	Havo	Eco 1	*****	*****
2007	43.	Ja	vmbo - mbo	filiaalbeheerder	*****	*****
2007	44.	Nee	vmbo - havo	E&M + M&O	*****	*****
2007	45.	Ja	havo	E&M	*****	*****
2007	46.	Nee	mbo		*****	*****

2006	47.	Ja	havo	E&M + M&O	*****	*****
2006	48.	Nee			*****	*****
2006	49.	Nee	mavo + mbo	handel - administratie -	*****	*****
2006	50.	Ja	mbo		*****	*****
2006	51.	Ja			*****	*****
2006	52.	Ja	havo	eco	*****	*****
2006	53.	Ja			*****	*****
2005	54.	Ja			*****	*****
2005	55.	Ja	havo	eco 1,2	*****	*****
2005	56.	Ja	Havo	Eco 1	*****	*****
2005	57.	Nee	mavo - mbo	boekhouding- administrateur	*****	*****
2005	58.	Ja	havo	N&G + eco1	*****	*****
2005	59.	Ja	havo		*****	*****
2005	60.	Ja	havo	E&M	*****	*****
2005	61.	Nee	mavo - mbo	bank en verzekeringen	*****	*****
2005	62.	Nee	havo	N&G + eco1	*****	*****
2005	63.	Nee			*****	*****
2005	64.	Nee	vmbo - havo	C&M	*****	*****
2005	65.	Nee	vwo	E&M	*****	*****
2004	66.	Nee	mavo - meao	administrateur	*****	*****
2004	67.	Ja	havo - mbo	Eco 1,2 + M&O	*****	*****
2004	68.	Ja	vbo - mbo	administratie	*****	*****
2004	69.	Nee	mavo - havo	E&M	*****	*****
2004	70.	Nee			*****	*****

2004	71.	Nee	mavo - mbo	bedrijfsadministratie	*****	*****
2004	72.	Ja			*****	*****
2003	73.	Nee	havo	C&M, M&O	*****	*****
2003	74.	Ja	havo		*****	*****
2003	75.	Ja	havo	eco	*****	*****
2003	76.	Ja	vwo	eco 1,2	*****	*****
2003	77.	Ja	havo	eco	*****	*****
2003	78.	Ja	havo	E&M	*****	*****
2003	79.	Ja	vwo	E&M + M&O	*****	*****

Bijlage 2 Resultaten uitvallers en doorstudeerders

Tabel 19: uitvallers

Student	Opleiding	Reden van vertrek	Uitleg	Oorzaak	Leeftijd
1.	Mbo	Beroep	-	economie	20
2.	Mbo	Credits	BE, BA	Snelheid, inzet	19
4.	Mbo	Credits	BE	mbo/hbo, uitleg	22
5.	Havo	Beroep		begeleiding	21
6.	Havo	Credits	Ander aanbod en slechte prestaties	filmacademie	18
7.	Havo	Credits	AE	uitleg	17
8.	Havo	Credits	BA,STAT,FLOW	uitleg, begeleiding,	20
10.	Havo	Credits	Stageverslag	examencommissie	20
11.	Mbo	Credits	BA,	mbo/hbo	19
12.	Havo	Persoonlijk	Persoonlijk	Persoonlijk	18
14.	Mbo	-	-	-	-
15.	Mbo	Credits	BA/BE/AE	teveel in eens	19
16.	Mbo	Opleiding	Problemen met docent		20
17.	Havo	Beroep	Stage onvoldoende	teveel in eens	18
18.	Mbo	Beroep	IP,	voorbereiding	24
26.	Havo	Credits	BA,BE,AE	Uitleg, hulp	19
27.	Havo	Credits	BA,BE,AE	toekenning	18
29.	Havo	Credits	BA,BE	Tempo, niveau	17
30.	Havo	Credits	Hoge zelfstandigheid	Inzet.	20
31.	Mbo	Beroep	Pedagogische kant	Info vooraf.	22

33.	Havo	Beroep	Teveel voorbereiden		18
34.	Mbo	Beroep	Kinderen asociaal en druk	stage	20
36.	Havo	Beroep	Docentschap	Ip, stage	17
37.	Mbo	Credits	AE	Niveau	20
39.	Mbo	Credits	vakinhoud	Niveau, uitleg	21
41.	Mbo	Credits	vakinhoud	Teveel in eens, druk	21
42.	Havo	Credits	Vakinhoud	Hulp, uitleg	17
43.	Mbo	Credits	Vakinhoud	Teveel in eens, hulp	23
45.	Havo	-	-	-	19
47.	Havo	-	-	-	-
50.	Mbo	Credits	AE	Mbo/hbo	21
51.	Havo	-	-	-	
52.	Havo	Credits	Vakinhoud te moeilijk	hulp	17
53.	Mbo	-	-	-	-
54.	Havo	-	-	-	-
55.	Havo	-	-	-	-
56.	Havo	Beroep	Economie	Voorbereiding	17
58.	Havo	Beroep	Economie	Slechte SPD	18
59.	Havo	Opleiding	Veel theorie	Geen kans om te groeien	21
60.	Havo	Opleiding	Te weinig in aanraking met docentschap eerste drie maanden		18
67.	Havo	Credits	persoonlijk	Aangenomen bij defensie.	18
68.	Mbo	-	-	-	-

72.	Havo	-	-	-	-
74.	Havo	Persoonlijk	Persoonlijk	persoonlijk	25
75.	Havo	Beroep	Liever universitair	-	17
76.	Vwo	Opleiding	Niveau te laag	Terug naar uni.	21
77.	Havo	-	-	-	-
78.	Havo	-	-	-	-
79.	Havo	Beroep			19

Tabel 20: Doorstudeerders

Naam	Vooropleiding	Leeftijd
03. Bongaerts, Sjoerd	Havo	17
09. Keulen, Joëlle	Havo	19
13. Rouschop, Randy	Havo	16
19. Eckeren, Lars van	Havo	21
20. Hanssen, Silvia	Havo	18
21. Janssen, Sven	Havo	20
22. Kerkhofs, Lawrence	Mbo	20
23. Kessels, Tom	Havo	19
24. Lucas, Paul	Vwo	18
25. Snijkers, Inge	Vwo	18
28. Derks, Janique	Havo	17
32. Merken, Kyra	Havo	17
35. Schobbe, Sanne	Havo	18
38. Comans, Olaf	Mbo	20
40. Matthieu, Dominique	Mbo	20
44. Schyngs, Thijs	Havo	21

46. Stienen, Romina	Mbo	
48. Bettink, Leontien	Vwo	
49. Grimm, Jens	Mbo	20
57. Jakhjoukh, Younes	Mbo	20
61. Laak, Thijs van der	Mbo	21
62. Nevels, Sandy	Havo	
63. Rezziki, Khalid	Mbo	
64. Taner, Alev	Havo	19
65. Voss, Mariëtte	Vwo	20
66. America, Maarten	Mbo	21
69. Hendriks, Michiel	Havo	19
70. Janssen, Rob	Havo	
71. Kirkerls, Marleen	Mbo	21
73. Boom, Linda van den	Havo	17

Bijlage 3 Vragenlijst telefonisch interview

Vragenlijst telefonisch interview

Goede dag, je spreekt met Thijs Schijns. Ik ben student van Fontys in Sittard, van de lerarenopleiding economie. Momenteel ben ik bezig met afstuderen en daarom ben ik een onderzoek aan het doen. Dit onderzoek gaat over studie-uitval bij Fontys Lerarenopleiding Economie, Sittard.

Van Jo Gardeniers heb ik begrepen dat jij tijdens je 1^e jaar gestopt bent met de opleiding economie, klopt dat? Zou ik een paar minuten van je tijd mogen om je hier een paar vragen over te stellen?

Jouw antwoorden worden volledig anoniem verwerkt.

(Of kan ik een andere keer terugbellen, afspraak maken?)

1. Waarom had je gekozen voor deze opleiding?
 1. voor het beroep docent
 2. ik wist niet goed wat ik wilde
 3. om economie te studeren
 4. ...

2. Hoe had je jezelf voorbereid voordat je je inschreef?
 1. brochure
 2. decaan
 3. open dag
 4. meeloopdag
 5. persoonlijk gesprek
 6. (studie) beurs
 7. ...

3. Wat was je leeftijd toen je begon met de opleiding?

4. Kun je mij vertellen hoe jij de opleiding in het algemeen beleefd hebt?
 - successen: ...
 - pluspunten: ...
 - minpunten: ...

5. De hoofdreden van het stoppen met de opleiding voor jou is:
 1. niet leuk: Economie > docent
 2. te moeilijk: welk vak? > studiehouding > overig.
 3. geen motivatie: > waarom niet?
 4. ...

6. Wat is in grote lijnen volgens jou de oorzaak van de hoge uitval bij deze opleiding?
 1. Te moeilijke vakinhoud
 2. Te veel studiepunten nodig in jaar 1
 3. Studenten vinden het lesgeven niets
 4. ...

7. Wat was je (hoogste) vooropleiding?
 1. Havo
 2. Mbo
 3. Vwo
 4. Hbo propedeuse
 5. ...

8. Wat ben je wel gaan doen: (niveau,richting) met succes?

9. Had Fontys de uitval kunnen voorkomen?
- heeft er een preventief gesprek plaatsgevonden? > zinvol of wenselijk?

10. Had je zelf de uitval kunnen voorkomen?

11. Wat zou FLOS economie beter/anders moeten doen? Tips?

12. Aanvullende persoonsinformatie vragen die nog niet bekend is.(zie tabel) en ruimte voor andere mogelijke op/aanmerkingen.

Bijlage 4 Verslagen telefonische interviews

1. Economie was het vak dat mij goed lag, hier was ik sterk in. Graag wilde ik een hbo-opleiding volgen. Docent worden was niet mijn doel, via deze weg een hbo-diploma behalen leek mij de beste weg.
2. Snel gekozen, beïnvloed door vrienden. Op een info avond geweest en gesproken met Jo Gardeniers, ook heb ik de brochure gelezen. Zeer snel aangemeld.
3. 20 jaar.
4. Ze gaan snel door de stof heen. Op het mbo ging dit veel minder snel. Ook werk je op Fontys zelfstandiger dan op een mbo. Vooral het vak Algemene Economie was erg moeilijk.
5. Ik wilde geen docent worden en geen 4 jaar lang full-time naar school. Mijn algemene interesse bleek te weinig. Eigenlijk had ik nooit moeten beginnen.
6. Ik zag dat mbo'ers moeite hebben om mee te komen in de opleiding. Vakinhoud is moeilijk en gaat snel.
7. vmbo – mbo.
8. Werken en daarnaast een parttime mbo opleiding.
9. Nee, het was mijn eigen schuld. Ik had me te weinig verdiept in de opleiding voordat ik me had ingeschreven.
10. Ik had niet moeten starten met de opleiding.
11. Meer individueel letten op studenten. Problemen van studenten beter oppikken en ondersteunen.

1. Ik vond het leuk om voor de klas te staan en les te geven. Welk vak dat wist ik nog niet zo goed. Economie was leuk en makkelijk.
2. Niet.
3. 19 jaar.
4. 6 maanden. We hadden een leuke klas. Bedrijfsadministratie en bedrijfseconomie waren te moeilijk. Daarbij ging het veel te snel. Daar kwam dan ook nog eens bij dat ik te weinig deed.
5. Te moeilijke vakinhoud en te lage inzet van mijn kant.
6. Het niet halen van vakken door de hoge moeilijkheidsgraad.
7. havo, E&M.
8. Ik ben pabo gaan doen. Nu in het eerste jaar, tot nu toe gaat het goed.
9. Nee, docent economie was het niet voor mij.
10. Zelf had ik me meer kunnen inzetten, meer tijd besteden aan de studie.
11. Ik volg nu de pabo en ik merk dat de lessen veel interessanter zijn. Er gebeuren meer dingen, de opleiding zou eens iets moeten organiseren om het onderwijs aantrekkelijker en interessanter te maken.

1. Wil graag met jongeren werken en vind economie een leuk en interessant onderwerp.
2. Op mbo stage gelopen als onderwijsassistent en ook al economie gegeven op middelbare school. Open dag, meeloopdag.
3. 22 jaar.
4. Goede organisatie bij de opleiding en docenten. Het onderdeel pedagogiek wordt goed onderwezen. Docenten zijn vriendelijk en er heerst een algemene goede sfeer. De vakinhoudelijke vakken moeten echter beter. Vooral de uitleg moet verbeteren. Bij het vak algemene economie wordt haast niets uitgelegd. Calculatie moet in periode 1 aan de orde komen, niet in periode 4.
Aantal studiepunten dat je moet behalen om naar leerjaar 2 te mogen zijn teveel. Op alle andere opleidingen die ik ken is het ook lager. Hier moet je er 48 van de 60 behalen om door te mogen, voor mij onhaalbaar.
5. Te weinig credits. Achterstand op vakinhoud door overstap mbo/hbo. Het vak bedrijfseconomie was het lastigste voor mij. Mijn studiehouding was goed, heb er alles aan gedaan om het te halen, helaas niet gelukt.
6. Vakinhoud in combinatie met aantal credits. In mijn lichting zijn er 2 studenten gestopt door IP. Overige wegens moeilijke vakinhoud.
7. MBO
8. Solliciteren in welzijn , woonbegeleiding jongeren.
9. Ja, bij deelvakken de (deel) credits toekennen voor de delen die je wel gehaald hebt.
Een preventief gesprek over studie elke periode met Jo en Raf zou uitkomst kunnen bieden.
Gewenst. Staan korter bij de vakken dan de SLB'er.
10. Nee, ik heb alles gedaan wat ik kon.
11. Ze gaan invoeren dat 3^e jaars studenten de nieuwe stunts opvangen in periode 2. Extra hulp bij problemen in vakinhoud.

1. Het sociale aspect. Graag wilde ik docent worden. Was bezig met accountancy en had de propedeuse al gehaald, maar het beviel me niet helemaal.
2. Website, en een gesprek met Jo.
3. 21 jaar.
4. Het is een pittige opleiding en dat vind ik juist goed. Je kunt niet zo maar even je diploma halen. De persoonlijke begeleiding vind ik niet goed. Persoonlijke problemen die ik heb aangeven werd niets mee gedaan.
5. Niet naar mijn zin, geen goed contact met docenten.
6. De meeste vinden het beroep van docent zijn niets. Naast het lesgeven moet je ook veel andere taken vervullen.
7. Havo en hbo propedeuse.
8. Terug naar de opleiding accountancy, het gaat goed.
9. Ja, persoonlijke begeleiding bij SLB verbeteren (1 op 1) Als je alles haalt met 6jes vinden ze het goed. Er wordt niet gekeken hoe je het gehaald hebt. Als je op je tenten loopt om 6jes te halen kom je in de problemen.
Geen gesprek gehad, wel wenselijk geweest.
10. Mijn inzet kon beter, was gemiddeld.
11. -

1. Ik wil graag met jongeren werken en economie vind ik interessant. Daarnaast wil ik geen kantoorbaan. Dit wist ik al vanaf 4/5 havo.
2. Info avond, gesprek met Jo en een meeloopdag.
3. 18 jaar.
4. Hele jaar, Het is een fijne opleiding waar je goed onderwijs krijgt. Makkelijk kun je 1 op 1 begeleiding krijgen door de kleinschaligheid. Het is geen opleiding met grote colleges maar meer persoonlijke lessen, dat vond ik fijn. Wel is het een pittige opleiding en moet je veel doen. Veel mensen zijn dat niet gewend.
5. Omdat ik werd toegelaten tot een andere opleiding die ik heel graag wilde volgen, tevens met baangarantie. Ik ben gestopt omdat ik dus mijn 1^e keuze kon gaan volgen en toch slecht presteerde op de lerarenopleiding.
6. Onderschatting, veel studenten moeten opeens veel meer doen, daarbij is het ook nog pittige stof.
7. havo, E&M + M&O.
8. Hbo, filmacademie, dit gaat heel goed.
9. Nee, dat komt door de andere kansen die ik opeens kreeg.
10. Ja, meer inzet en stoppen met mijn tijdrovende hobby (filmen) Dit had ik er echter niet voor over.
11. Nee, Het is een goede opleiding, geen aanmerkingen.

1. Het was niet mijn eerste keuze, maar na een test bij de decaan kwam er docent uit. Economie was mijn beste vak, vandaar deze keuze. Zelf was ik eigenlijk liever eerst nog naar het vwo gegaan.
2. Decaan, infoavond van Fontys en met studenten gesproken. Via internet opgezocht wat het inhield en wat ik er mee kan.
3. 17 jaar.
4. 1 jaar. Je krijgt veel vakken. Aan het begin van de opleiding moet je kiezen voor AE of BE opleiding, het verschil is niet duidelijk. De opleiding beviel goed al gingen we snel door de stof heen die veel was. Algemene economie is erg moeilijk, na de havo is dit een grote stap. Daarbij was er weinig uitleg, we keken alleen het huiswerk na. Je moest het je zelf maar leren.
5. Ik had niet genoeg studiepunten, graag was ik gebleven.
6. Veel studenten hebben andere verwachtingen van de opleiding, deze studenten zijn snel weg. Studenten die het wel bevallen maar te moeilijk vinden stoppen later in het jaar.
7. havo, E&M.
8. Volg nu de lerarenopleiding bouwkunde op Fontys Eindhoven. Dit gaat goed. De norm van studiepunten is veel lager, 30 in plaats van 48 bij FLOS.
9. Ja, aantal credits verlagen.
10. Ik heb altijd mijn huiswerk gemaakt en geleerd voor de toetsen, wellicht had ik mezelf naast de stof mijn kennis kunnen uitbreiden door meer te lezen over algemene economische zaken.
11. Ze moeten een toelatingseis invoeren. M&O heb je nodig om BA te kunnen halen. Dit moeten ze verplichten. Ik had geen M&O en heb het ook gemist.

1. Het leek mij interessant en aangezien mijn vader ook economiedocent is is de bal gaan rollen.
2. Open dag > gesprek met Harold en navraag bij 2^e jaars studenten.
3. 20 jaar.
4. Hele jaar. In het algemeen krijg je goede begeleiding. Slechts van enkele docenten les heeft zijn voordelen, maar als het niet goed klikt heb je een (groot) probleem.

De voorbereiding op de (snuffel)stage is goed, IP is een goede voorbereiding. Liever had ik onderwijs gehad zoals ze dat vorig jaar hebben gegeven met het 9 to 5 principe.

Vakdocenten praten vaak te makkelijk over hun eigen vak. Ze zien slecht in dat er ook studenten zijn die het moeilijk vinden, daar walsen ze overheen. Kom je niet bij, dan heb je pech.
5. Te weinig studiepunten. BA en statistiek niet gehaald, daarnaast een verslag van FLOW afgekeurd.
6. Of ze onderschatten de opleiding, of ze komen tot de ontdekking dat het beroep niet bij hen past.
7. Havo, E&M.
8. Momenteel werk ik, in februari begin ik met commercieel management (hbo).
9. Ja, SLB had beter gekund. Mijn SLB'er is halverwege vertrokken. Toen kregen we min of meer Thijs van Vugt als Coach maar die had niet veel tijd daarvoor. Veel bijeenkomsten vielen uit en de persoonlijke gesprekken waren veel te kort en te min.
10. Ja, ik had mezelf beter in kunnen zetten en meer tijd besteden aan de studie.
11. -

1. Was met een financiële opleiding bezig maar wilde meer de sociale kant op. Vandaar gekozen voor de lerarenopleiding economie. (met mijn economische achtergrond)
2. Test gemaakt bij decaan, docent kwam er niet direct uit maar ik vind die testen ook maar raar. Voor mezelf wist ik het wel. Het 4^e blok van dat jaar ben ik lessen mee gaan lopen op Fontys, maar ik leek niet geaccepteerd in de groep, die was erg gesloten. Verder heb ik gesproken met Jo Gardeniers en heb ik op internet gekeken.
3. 20 jaar.
4. Inhoudelijk is het een sterke opleiding, zowel vak als didactisch. Echter het didactische deel is te theoretisch. Vooral het boekje van effectief economieonderwijs is werkelijk verschrikkelijk. De bewaking van het leerproces van de studenten is veel te streng. Als je te laat komt of je huiswerk niet hebt waan je jezelf in de middelbare school. De verantwoordelijkheden die op een hbo bij de studenten horen te liggen worden op deze manier daar weggenomen. Het is echt een kinderlijk niveau. Dit roept bij veel studenten negatieve gevoelens over de hele opleiding op.
5. Mijn stageverslag werd afgekeurd. Ondanks een beroep op de examencommissie werd het door dezelfde docent opnieuw nagekeken en weer afgekeurd natuurlijk. Hierdoor miste ik teveel credits.
6. Op vakinhoud van BE en AE.
7. Havo + propedeuse van hbo.
8. Terug naar hbo accountancy, het gaat goed.
9. Als een andere (onafhankelijke) docent mijn verslag had nagekeken was het misschien wel goed geweest, maar dat weten we nu natuurlijk niet omdat het door dezelfde werd nagekeken.
10. Ja, sneller achter dingen aan gaan. Deadlines beter in de gaten houden en op tijd producten inleveren.
11. Ik vraag me af of Harold en Jo het wel erg vinden dat er zoveel studenten afvallen. Ze doen het op hun manier en ik denk dat ze wel tevreden zijn. Jo gaat in het begin van het jaar filteren en daar is hij goed in. Studenten die Jo liever niet terug ziet merken dat ook.

De nadruk in het eerst jaar op de praktijk houden, bij IP veel strakker op fouten reageren, direct.

Studenten meer eigen verantwoordelijkheid geven. Kritiek positiever brengen, Raf kan dat, Jo en Harold niet.

Studenten beter voorbereiden op vakinhoud op praktijkniveau. Vwo 3 lesgeven is best pittig.

1. Na het mbo wilde ik verder studeren op het hbo. Eigenlijk had ik geen idee wat ik wilde. Op het ROC adviseerde ze mij de lerarenopleiding te gaan doen. Omdat economie mij het beste lag heb ik voor deze opleiding gekozen.
2. Niet, gewoon begonnen.
3. 19 jaar.
4. Hele jaar, Over de opleiding kan ik alleen maar lof uitspreken. Manier van lesgeven was prettig, kleine klassen, weinig docenten dus persoonlijk. Docenten nemen ook de tijd voor de studenten. Ook de projecten in samenwerking met M&M waren leuk en leerzaam.
5. De aansluiting van het mbo op het hbo is heel slecht in Nederland. Het tempo ligt 10 x hoger en het niveau gaat 3 x omhoog. Dat bij elkaar was voor mij niet bij te benen. Bij boekhouden bijvoorbeeld gebruiken we een boek van wel 700 pagina's, op het mbo waren we met zo'n boek 3 jaar bezig, hier op het hbo 2 blokken. Ik miste gigantisch veel achtergrondkennis, ondanks een mij economische mbo vooropleiding wist ik niet eens wat een balans was.
6. In mijn jaar is wel 75% van de studenten afgefallen door de slechte aansluiting mbo/hbo. Daarnaast zijn er ook mensen die gewoon niet genoeg doen en te makkelijk over de opleiding denken.
7. vmbo- mbo.
8. Ik had me voor de vavo ingeschreven omdat ik bezig wil blijven met school, echter na een dag ben ik gestopt. Het was een echte middelbare school klas. Zeer slecht onderwijs en heel duur. Nu ben ik gaan werken. Wil graag weer een studie gaan volgen, maar weet nog niet wat.
9. Ze moeten zich meer verdiepen in de achtergrond van studenten. Mensen van het mbo hebben meer hulp nodig door de slechte aansluiting. Op eigenverantwoording van de studenten die dit willen zou er bijvoorbeeld extra lessen kunnen worden aangeboden. Op die manier kan het tempo iets omlaag en de tijd omhoog.
10. Nog meer leren was voor mij niet mogelijk. Ik heb alles gegeven om het te halen, maar helaas niet gelukt.
11. -

1. Ik wist niet wat ik wilde en dit leek mij een leuke richting.
2. Meeloopdag en infoavond.
3. 18 jaar.
4. Een saaie opleiding waar ik me verveeld heb. Er waren weinig lesuren, kleine groepjes en een middelbaar schoolgevoel. Voor mij een negatief gevoel en te rustig.
5. Ik zat niet lekker in mijn vel.
6. Weet ik niet, daarvoor was ik er te kort.
7. Havo.
8. Ik ben gaan werken, misschien begin ik nog eens met een hbo studie.
9. Nee, ik heb zelf op het verkeerde moment de verkeerde opleiding gekozen.
10. Nee, ik zat zelf in een sleur en daar wilde ik vanaf. Daarom ben ik gaan werken.
11. Meer enthousiasme in de opleiding brengen. Het was saai en echt middelbaar school onderwijs. Dat gevoel moeten ze wegnemen. Studenten moeten meer zelfstandigheid krijgen en niet alleen maar luisteren naar de docent en braaf het huiswerk maken.

1. Omdat ik graag docent wilde worden. Economie leek me daarbij wel interessant.
2. Open dag bezocht en docenten gesproken die de opleiding gevolgd hadden.
3. 19 jaar.
4. Goede opleiding op hoor niveau, soms te hoog of te veel in een keer. De manier van lesgeven was goed.
5. Te weinig studiepunten bij de vakinhoudelijke vakken.
6. Veel mensen zakken op het niveau van de vakken. (vakinhoudelijke vakken)
7. Vmbo- mbo
8. Lerarenopleiding bouwkunde, Fontys PTA Eindhoven.
9. De druk verminderen door minder verslagen/producten te vragen. Toetsen met mondeling of toets in plaats van verslagen.
10. Ja, had voor een betere vooropleiding moeten zorgen. Mijn inzet was verder goed.
11. Studenten in klassen verdelen (niveau) en hier de uitleg op afstemmen.

1. Ik wilde sowieso iets met economie gaan doen. Mijn vader is ook docent economie, mij leek dit ook erg leuk.
2. Slecht, 2 weken te laat ingeschreven. Dit kwam door een uitloting van een andere studie.
3. 20 jaar.
4. 6 maanden. Vakinhoudelijk een goede opleiding. Het gebouw vind ik slecht. Vaak naar andere lokalen (buiten) of andere locatie (park), slecht en te klein. De inhoud van de opleiding is teveel in een keer. Zo heb je projecten, stage en gewone vakken.
5. Problemen met een docent. Aangezien ik deze voor FLOW, IP, stage en slb had ging dit gewoon niet zo verder. Vakinhoudelijk lag ik op schema.
6. Onderschatting van de opleiding. De opleiding kost veel tijd die ten kosten gaat van hobby's en werk, je moet er veel voor doen.
7. Mbo.
8. Hbo, commercieel management. Alles gehaald tot nu toe, gaat goed.
9. Nee, ik heb er niet over gesproken.
10. Eerder gesprekken aan gaan over mijn problemen.
11. De druk verlagen. Meer verdelen over de jaren en iets minder stage in leerjaar 1.

1. Ik wilde graag docent worden en economie was mijn beste vak.
2. Niet. Ik wist zeker dat ik dit wilde gaan doen.
3. 18 jaar.
4. Hele jaar. Leuke opleiding, positieve indruk, goede docenten, goede vakinhoud. Echter stage in combinatie met alle andere zaken die je moet doen is teveel (vakken, lessen, verslagen, tentamens)
5. Zelf gekozen om te stoppen na het advies van de stageschool. Stage was onvoldoende. Omdat ik verder ongeveer alle credits had, mocht ik wel door gaan. Het leek me beter het advies van de stageschool op te volgen.
6. Normering is te hoog, teveel credits. Verder missen veel mbo studenten voorkennis en een aantal studenten doen niet genoeg.
7. Havo, E&M, M&O
8. Ik doe nu pedagogiek, leerjaar 1. Het gaat goed.
9. Studenten meer kansen geven om een tentamen te halen, bijvoorbeeld 3 in leerjaar 1.
10. Ja, ik had me meer in kunnen zetten, ik had de opleiding een beetje onderschat.
11. Veel tijd gaat zitten in het schrijven van verslagen, dit is echt veel. Dit zouden ze moeten minderen en die tijd stoppen in de studie. BE en BA meer uren geven.

1. Veel ervaring met bedrijfseconomie na de opleiding administratie op het mbo. Graag wilde ik proberen of het beroep docent iets voor mij was. Ik had een ruime voorsprong op de vakinhoud van economie.
2. Niet, gewoon ingeschreven.
3. 24 jaar.
4. Ik ben er ongeveer zes maanden geweest. In die tijd heb ik gezien dat het wel een goede opleiding is, er wordt goed lesgegeven. We moesten vaak lange dagen blijven. Eerst uitleg, daarna terug komen met gemaakte opdrachten.
5. Ik had IP niet gehaald. De eerste lessen waren door ons groepje niet goed voorbereid en niet goed uitgevoerd. De 3^e was echter wel goed. Uiteindelijk werd mijn verslag afgekeurd.
6. Veel studenten vinden algemene economie en bedrijfseconomie te moeilijk of ze vinden het lesgeven zelf niet leuk.
7. Vmbo- mbo.
8. Ik volg nu op Hoge School Zuyd People en Business management. Het gaat goed, bijna de propedeuse binnen.
9. Mij een kans geven om het IP verslag opnieuw te laten maken.
10. Ik had de lessen van IP beter moeten voorbereiden en het verslag in een keer goed moeten maken.
11. Het vak bedrijfseconomie is te veel stof in te korte tijd. Hier moet meer tijd aan worden besteed. Verder werken ze bij Fontys nog met ouderwetse groepjes voor de les. Nu bij HS-Zuyd meer met colleges, dat is fijner.

1. Ik wilde graag docent worden en economie vond ik het leukste vak. Die mening heb ik nu nog.
2. Via internet en andere studenten die de opleiding hebben gedaan. Verder niet eigenlijk.
3. 19 jaar.
4. Je moet teveel zelf uitzoeken. Er is niet zoveel uitleg bij vakinhoud en te weinig hulp bij problemen. Docenten hebben geen tijd voor je buiten de vaste lesuren. Nu in Tilburg volg ik dezelfde opleiding en daar is het heel anders. Bij vakken die verdeeld zijn over meerdere perioden krijg je pas de credits als je alles gehaald hebt, daardoor had ik niet genoeg credits om te mogen blijven. In Tilburg krijg je per tentamen je credits direct.
5. Niet genoeg credits door de toekenning aan het einde. (BA, BE, AE)
6. Net als ik, niet genoeg credits door het systeem van toekenning.
7. Havo (E&M + M&O)
8. FLOT economie.
9. Ja, net zoals in Tilburg credits per tentamen direct toekennen.
10. Mijn studiehouding was goed. Zeker gemiddeld of nog beter. Wellicht had ik nog harder kunnen studeren.
11. Wederom het verhaal over de credits. Verder meer tijd voor vakken gebruiken, dan gaat ook de druk omlaag. Een tip die ik wil geven is, ga eens kijken met de economiedocenten in Tilburg en leer daar van.

Verzorg (net als in Tilburg) extra uitleg lessen als studenten een tentamen niet halen. Rooster docenten enkele uren in voor extra individuele uitleg te geven aan studenten met problemen.

1. Ik werk graag met mensen en houdt van variatie. Als docent is elke dag anders. Daarnaast gekozen voor economie omdat je daar nog veel meer kanten mee op kunt buiten het onderwijs.(ook na het behalen van de propedeuse)
2. 2x open dag (havo 4 en 5)
Informatieavond op middelbare school
Studiebeurs in Eindhoven
Meeloopdag Fontys.
3. 18 jaar.
4. $\frac{3}{4}$ jaar. In Sittard doen ze er veel aan om de sfeer goed te houden. Bevordering van het groepsklimaat is belangrijk. Nu studeer ik in Tilburg, ook lerarenopleiding economie. Groot minpunt van Sittard vind ik de credits die je pas krijgt als je BA/BE/AE helemaal hebt afgerond. Haal je 2 van de 3 tentamens wel, krijg je toch geen punten. In Tilburg is dit gelukkig anders. Didactiek is erg sterk in Sittard, goede visie.

Begeleiding vind ik zowel in Sittard als in Tilburg goed. Fijn dat je vaste docenten hebt.
5. Credits, door toekenningssysteem van BA en BE.
6. Zwaarte van de stof (vakinhoud). In Tilburg krijgen we in jaar een maar de helft van wat we in Sittard kregen. Ook kies je direct voor AE of BE, waardoor er vakken afvallen in Tilburg.
7. Havo
8. Lerarenopleiding economie, FLOT. Tot nu toe alles gehaald.
9. Zorgen voor extra ondersteuning voor studenten die problemen hebben met vakken. En per gehaald tentamen de credits toekennen.
10. Ja, In het begin van het jaar had ik een echte havo-mentaliteit, ik had serieuze kunnen studeren.
11. Minder vakinhoud tegelijk behandelen. Vakinhoud is zwaar voor veel studenten en veel in een te korte periode.

1. Vanaf de basisschool wist ik al dat ik leraar wilde worden, vanaf de middelbare school wist ik dat het vak economie mij goed lag.
2. Open dag, internet.
3. 17 jaar.
4. 1 jaar. Interessante opleiding. Wel veel vakinhoud in snel tempo. Dit was voor mij een zwak punt. Begeleiding was wel goed. BA en BE waren erg moeilijke vakken.
5. Te weinig credits, door moeilijke vakinhoud.
6. Ze vinden het te moeilijk of ze vinden het beroep niet leuk, lastig om te zeggen.
7. Havo, E&M en M&O.
8. Hbo facility management. Nu in 3^e jaar, gaat goed.
9. De manier waarop SLB gegeven werd had weinig zin, beter persoonlijk.
10. Nee, nog meer studeren ging bijna niet.
11. De informatieverstrekking naar studenten toe kan beter. Op HS-Zuyd is dit beter.

1. Ik was jong, geen beeld van wat ik wilde. Het vak economie lag me goed en daar kun je later ook veel kanten mee op, niet alleen docent worden. Verder gaf ik al langer bijlessen en dat ging goed.
2. Open dag bezocht, verder niets.
3. 20 jaar.
4. 6 maanden, Op Fontys vond ik het goed geregeld. Wel was het een grote overstap naar zelfstandigheid. Ik kreeg teveel vrijheid en dat kon ik niet aan. Inhoud was wel goed.
5. Door de zelfstandigheid deed ik niet genoeg, resultaten verslechterden.
6. Veelal jonge leeftijd.
7. Havo, N&T met biologie en economie 1.
8. Bank en verzekeringswezen op mbo, dat gaat goed.
9. Meer hulp bieden bij zelfstandigheid, meer sturing, leren zelfstandig te werken. Bijeenkomsten organiseren en evalueren hoe het gaat, slb bijeenkomsten zijn te beperkt. Wordt teveel over privé zaken gesproken en minder over de opleiding.
10. Door mijn 'vrijheid blijheid' kwam ik in de knoei.
11. -

1. Het leek me gewoon leuk. Ik wist dat ik docent wilde worden en had veel interesse in het vak economie.
2. Open dag, meeloopdag.
3. 22 jaar.
4. 4 maanden. Onderwijs is goed verzorgd en de docenten zijn vriendelijk. Vooral de psychologische vakken vond ik niet leuk. Zoals in bijna elke school kan de organisatie beter.
5. Het was niet mijn ding. Vooral het beroep docent zijn niet. Vakken gingen wel goed.
6. Ze onderschatten de opleiding. Je krijgt veel stof voor je kiezen, vooral de jongste studenten kunnen hier niet mee overweg.
7. Havo.
8. Ik ben gaan werken als commercieel medewerker.
9. Ja, vooraf meer informatie verstrekken. Aangeven dat het pittig en veel is, op een open dag wordt het te mooi gebracht.
10. Nee
11. -

1. Docentschap sprak mij aan, wilde graag kennis overbrengen op jongeren. Maatschappelijk bezig zijn en daarnaast vond ik economie het meest interessant. Ik werk graag met cijfers, maar wiskunde vind ik teveel cijfers, alleen maar.
2. Open dag bezocht, de brochure bekeken en via de website informatie gelezen.
3. 18 jaar.
4. 7 maanden. Veel zelfstandigheid voor de studenten en weinig houvast. Met vragen over de vakinhoud kon ik niet terecht. Op zich was ik over de inhoud van de opleiding wel tevreden. Nu studeer ik op Hoge School Zuyd en daar kan ik veel beter met vragen (over de vakinhoud) terecht.
5. Veel teveel werk aan voorbereiding van een lesje, pagina's papieren formulieren invullen. Dit wil ik geen vier jaar lang gaan doen. Daarnaast werd mijn verslag van FLOW afgekeurd, het was niet hbo waardig kreeg ik te horen. Verder geen verbeterpunten erbij verteld.
6. Studenten zijn te vrij, moeten opeens veel zelf uitzoeken. Vaak zijn mensen afwezig, beter kunnen ze een aanwezigheidsplicht invoeren.
7. Havo, C&M met economie 1.
8. Bedrijfseconomie op HS-Zuyd. Propedeuse al gehaald, zit nu in leerjaar 3. Gaat prima.
9. Zeggen wat ik had moeten verbeteren aan het FLOW verslag, niet alleen afkeuren.
10. Ja, over het punt van voorbereidingen (bijwerk) heenzetten.
11. -

1. Docent wilde ik al een tijdje worden. Voor economie heb ik gekozen omdat mijn vooropleiding bedrijfsadministratie op het mbo was.
2. Internet en open dag.
3. 20 jaar.
4. 4 maanden. Het was erg middelbaar school achtig. Echt lessen met je klasje en huiswerk met controle. Hbo-studenten die ook echt op hbo-niveau studeren hebben meer vrijheid en eigenverantwoordelijkheid nodig. De vakinhoud vond ik goed.
5. AE en BE niet gehaald. Daarnaast vielen de kinderen mij tegen. Zowel bij IP (druk) als bij de stage op het Herle. Druk en asociaal, daar had ik geen zin in. Politieagent spelen zoals mijn stagebegeleider altijd moest doen wilde ik niet. Daarom besloten dat ik geen docent wil worden.
6. Kan ik niet echt zeggen, wellicht dat de opleiding moeilijker is dan verwacht.
7. vmbo- mbo
8. Hs-Zuyd, information management. Ik heb de opleiding momenteel bijna afgerond (in 3 jaar) dit gaat dus zeker goed.
9. Nee, keuze gemaakt door de stage, beroepsbeeld.
10. -
11. -

1. Ouders beiden in het onderwijs, dat wilde ik ook. Economie op de middelbare school vond ik erg leuk.
2. Niet zo goed, druk met examen vooraf. Ben op een infoavond van Fontys geweest en heb daar ook een gesprek met Jo gehad.
3. 17 jaar.
4. Na 3 maanden gestopt. Hechte band binnen de school door kleine groep. Persoonlijke benadering is fijn, dit is een zeer groot pluspunt. Minpunt: het is middelbaar school onderwijs, je krijgt huiswerk en dat wordt gecontroleerd, geen hbo zelfstandigheid, dit vond ik vreselijk.
5. IP en vmbo stage. Het docentschap bleek niets voor mij te zijn.
6. Een te veilige omgeving, veel controle en weinig vrijheid. Letterlijk je huiswerk in schrift laten zien voor de klas.
7. Havo
8. Management economie en recht, Fontys Endhoven, nu bezig met master, zeer succesvol.
9. Nee, het beroep kunnen ze niet veranderen.
10. Preventief wel, maar de tijd was te kort door mijn havo examen.
11. Opener lesgeven, meer vrijheid en minder bescherming. Vergeleken met Fontys Eindhoven is het in Sittard veel beter geregeld.

1. Tijdens de mbo opleiding administratie was ik steeds studenten aan het helpen met uitleg. Ze kwamen allemaal naar mij en niet naar de docent, dit ging goed en hier wilde ik meer mee doen.
2. Weinig. Open dag geweest en daar gesproken met Jo.
3. 20 jaar.
4. De opleiding sprak me aan, opzet vond ik goed en de manier van lesgeven ook. Het was steng en veeleisend. Helaas was Algemene economie niet haalbaar voor mij. Ondanks dat vond ik het een heel goede opleiding.
5. AE kwam ik niet doorheen, ook de stage viel tegen. Ik stond niet sterk in mijn schoenen op het vmbo. Dit komt ook door mijn onzekerheid. De hoofdreden was AE.
6. Door de praktijk erachter komen dat het toch niets voor ze is.
7. vmbo – mbo
8. Accountancy gaan doen op de HEAO, eerste jaar ging goed, in het 2^e jaar veel problemen met Engels waardoor ik niet verder kon. Wel de propedeuse gehaald.
9. Neer voorbeelden geven bijvoorbeeld bij IP. Niet de studenten aan hun lot overlaten.
10. Ik had meer aan AE kunnen doen (bijles nemen). Maar veel zin had het niet gehad denk ik, het redeneren lukte mij niet.
11. Meer begeleiding bij IP, meer hulp bij de voorbereiding.
Meer lessen inde vakken, meer uitleg, tijd. Het was te zelfstandig.

1. Ik wilde graag met pubers werken en op de middelbare school heb ik heel veel gehad aan een docent (toevallig ook economie). Ik wilde ook iets kunnen betekenen voor de jeugd. Daarnaast had ik een economische vooropleiding.
2. Open dag, Brochure, internet.
3. 21 jaar.
4. 6 maanden. Tijdens de eerste les kwam het direct erg negatief op mij over. Er werd letterlijk gezegd " mensen van het MBO? Ooh, dan vallen jullie vast en zeker af gedurende dit jaar". Ik had moeite met vakinhoud maar hulp kreeg ik niet. Huiswerk maakte ik bijna altijd foutloos, maar tentamens verknalde ik helemaal. Het waren heel andere vragen en een proeftentamen kregen we niet. Meerdere malen om gezeurd, maar helaas. Daarnaast werd Jo helaas ziek tijdens het jaar, de vervanging was slecht. Vervanger gaf aan niet van mensen te houden, dan vraag ik me af wat zo iemand voor de klas doet. Ondanks dat kregen we toch gewoon het tentamen.

Positief vond ik IP. Vroeg in de opleiding, dat is belangrijk.
5. Te moeilijk, ik had niet het idee dat ik het nog kon halen. Dit door het grote gebrek aan extra steun en/of hulp.
6. Te veel in te korte tijd aan vakinhoud. Te weinig begeleiding en leerhulp in combinatie met te hoge verwachtingen.
7. Vmbo – mbo, international business studies.
8. Werken, commerciële binnendienst bij een internationaal bedrijf.
9. Ja, persoonlijke begeleiding en meer kijken naar wie ze voor zich hebben. Hulp bieden bij de studie, proeftentamens geven en bespreken. Mensen die van het MBO af komen helpen bij het ontwikkelen van een hbo-denkwijze.
10. Nee, ik heb werkelijk alles gegeven.
11. Positiever naar studenten zijn. Meer stimuleren in plaats van ontmoedigen door vooraf al te voorspellen wie waarschijnlijk gaat afvallen.

1. Het docentschap sprak mij aan, kennisoverdracht vond ik leuk. Economie altijd al een leuk vak gevonden en ik kan het goed uitleggen.
2. Niet, ik wist wat ik wilde. Wel ging ik er van uit dat we economie op schoolniveau kregen.
3. 22 jaar.
4. 6 maanden, Ik studeer nu in Tilburg, leraar Maatschappij en daarnaast economie in deeltijd. In Tilburg is het duidelijker wat ze van je verwachten. Studenten weten precies wat ze moeten leren en krijgen ook proeftentamens. Je krijg precies te horen wat je moet kennen, In Sittard moest je gewoon alles leren en kreeg je maar over een klein deel vragen, dat is vaak frustrerend. Daarnaast is de uitleg in Tilburg beter en meer. Er is meer tijd voor uitleg.

In Sittard werd je vaak bang gemaakt. Studenten die iets niet wisten werden erop gewezen dat het alleen maar moeilijker zou worden en als je dit al niet wist... er werd engst gezaaid. In Tilburg denken ze juist met je mee als het niet lukt, wat moet er gebeuren om het wel te halen?

5. De verwachting was te hoog, ik had het te druk, dit lukte mij niet.
6. Docenten zijn te strikt en zaaien angst bij studenten die het lastiger hebben dan andere. In Tilburg doen ze er alles aan iedereen binnen te houden, in Sittard lijken ze juist de zwakkere zo snel mogelijk eruit te willen hebben.
7. Havo, E&M.
8. Lerarenopleiding Maatschappijleer, FLOT. Bijna afgestudeerd, daarnaast een deel van de economie deeltijdopleiding, deze maak ik af als de voltijd studie afgerond is.
9. Ja, interesse in mij tonen en achter mij staan. Lukt een toets niet? Geef beter tips hoe ik het wel kan halen, vertel beter wat ik moet doen.
10. Ja, mijn aanwezigheid kon beter. Als ik mijn huiswerk niet had bleef ik weg, want het werd toch alleen maar nagekeken.
11. De mentaliteit van de docenten moet veranderen. Ze willen momenteel echt de baas zijn en de meningen van de studenten tellen niet. De benadering naar hun studenten moet veranderen.

1. Graag wilde ik docent worden, maar zeker geen pabo (basisschool). Het vak economie heb ik gekozen omdat het altijd saai werd onderwezen maar eigenlijk wel interessant was. Ik wilde hier verandering in brengen en het interessant gaan onderwijzen.
2. Open dag en brochure.
3. 17 jaar.
4. 7 maanden, Het is een goede opleiding (inhoud), zowel economisch als didactisch. Er wordt echter totaal geen rekening gehouden met mensen die geen economische voorgrond hebben. Vakken als BE en AE zijn moeilijk en het tempo is erg hoog. Onderlinge verschillen bij de studenten is ook hoog, hierdoor wordt het voor sommige lastig.
5. Ik voelde me dom om vaak als enige met vragen te komen. Vaak was er geen extra aandacht mogelijk, ik beschikte niet over de benodigde voorkennis en daarom werd ik als het ware afgeschreven.
6. Er wordt geen rekening gehouden met verschillen tussen studenten, neem dan ook geen mensen met C&M profiel aan of geef ze extra aandacht.
7. Havo, C&M, economie 1.
8. Pedagogiek, lerarenvariant. Bijna afgestudeerd.
9. Ja, rekening houden met verschillen.
 - 1: Benadering: ik voelde me achterlijk en durfde niets meer te vragen.
 - 2: Bijlesmogelijkheden.
10. Nee, ik had extern bijles en deed heel veel aan studie.
11. Aannamebeleid veranderen of beter met verschillen rekening houden.

1. Ik had veel economische voorkennis door vooropleiding en beroep. Daarnaast werk ik graag met kinderen.
2. Open dag, meteen ingeschreven.
3. 23 jaar.
4. 6 maanden. Ik heb de opleiding als zeer slecht ervaren. De vakdocenten houden totaal geen rekening met de studenten en lijken geen belang te hebben voor de studenten. Studenten die iets niet snappen krijgen geen extra uitleg of andere mogelijkheden aangeboden, zelfs niet als je er om vraagt. Er wordt totaal geen rekening met je gehouden. Scoor je een onvoldoende dan hebben de docenten zo goed als geen vertrouwen meer in je en ze stoppen geen energie in de verbetering van de studenten. De stof is veel en gaat snel, daarnaast moet je stage, verslagen en tentamens maken.

Vooraf voor mensen die van het MBO komen is het pittig, als ze deze mensen aannemen moeten ze er ook rekening mee houden. De overstap mbo-hbo is erg groot.
5. Te veel, te moeilijk in een keer. (vakinhoud)
6. Vmbo – mbo, detailhandel.
7. Werken, afdelingsmanager in een supermarkt.
8. Ja, meer begeleiden en (extra) hulp bieden bij moeilijke vakken.
9. Nee, ik heb me kapot geleerd, 100% aanwezig en met de studie bezig geweest.
11. Nee, zie 4.

1. Na de mavo was duidelijk dat economie een sterk vak van mij was. Hier wilde ik ook mee verder. Op mijn 16^e wist ik al dat ik uiteindelijk de lerarenopleiding economie wilde gaan doen. Op advies van decaan en studieloopbaan begeleider heb ik eerst mbo 4 (administratie) gedaan en niet havo.
2. Open dag, gesprek met Jo, decaan en SLB'er.
3. 21 jaar.
4. Ik was er ongeveer zes maanden. Ik merkte dat er een grote kloof zit tussen mbo en hbo, de snelheid en hoeveelheid van de stof trok ik niet. De docenten zijn wel goed, maar het verschil van mbo naar hbo is te groot. Het vak Algemene economie was mijn grootste nachtmerrie.
5. Ik had na die zes maanden niet het gevoel dat het nog mogelijk was dat ik het jaar ging halen. AE was echt te moeilijk, ik begreep er helemaal niets van.
6. Veel mensen kiezen verkeerd. Ze zijn vaak te jong om voor de klas te staan. Als je 17 bent kun vaak beter niet aan deze opleiding beginnen, je bent zelf amper ouder en verstandiger dan je leerlingen.
7. Mavo – mbo 4
8. Ik ben gaan werken, daarnaast via het werk nog enkele mbo 4 opleidingen gedaan (filiaal manager en zelfstandig ondernemer) en met succes afgerond. Momenteel ben ik bezig met commercieel management op hbo niveau. Dit gaat wel goed, maar ben pas drie maanden bezig.
9. Bij probleemvakken als AE meer begeleiding bieden. Extra hulp heb ik vaak gevraagd maar niet gekregen, daar was simpelweg geen tijd voor.
10. Ik was gemotiveerd, misschien had ik me nog meer moeten inzetten of zelf hulp zoeken buiten de opleiding.
11. Meer begeleidingsuren aanbieden op aanvraag van studenten. Individueel uitleg geven, docenten zouden daar uren voor moeten krijgen. Dit kan echter ook door andere studenten gebeuren.

1. 'Ik was 17, het leek me wel leuk'
2. Ik geloof dat ik naar de open dag en meeloopdag ben geweest en heb sowieso een brochure gehad.
3. 17 jaar.
4. - successen: Het lesgeven! Gelijk vanaf het eerste ogenblik voor de klas gaan staan en ook geobserveerd worden door leraren van de opleiding. Erg goed ...
- pluspunten: Dat lesgeven dan. Ook was er veel vakinhoudelijk gericht ...
- minpunten: maar.... Wat ik echt een groot nadeel vond was dat de opleiding vooral aansloot op het mbo niveau van de medestudenten. Dat gevoel had ik toen. Wij waren met 7 begonnen. Ik geloof dat er 4 of 5 van MBO afkwamen, eentje van VWO en ik dan. Ik liep sowieso al achter, maar in de lessen werd daar niet meer aandacht aan besteed. De MBO-leerlingen hadden wel een streepje voor omdat ze meer kennis van het vak hadden al. ...
5. Ik kreeg het gewoon niet bijgewerkt en kreeg voor de vakinhoudelijke vakken alleen maar onvoldoendes. Het lesgeven ging heel goed.
6. Te moeilijke vakinhoud.
7. Havo.
8. Eerst MBO Management diervverzorging omdat ik gewoon de draad kwijt was wat ik nu wilde. Daar heb ik mijn diploma wel van gehaald. Ik zit nu in het tweede jaar van hbo Logopedie. Dit bevalt erg goed. Ik heb mijn Propedeuse zonder herkansingen gehaald.
9. Wat vooral heel goed zou zijn is een cursus van een paar weken vóóordat de opleiding begint, voor havo-studenten om in het niveau te komen van MBO. Wat Fontys ook eens zou kunnen proberen is nog beter inspelen op de Havo-leerlingen die nog niet precies weten watvoor vervolgstudie ze willen gaan doen door langs te gaan op middelbare scholen met testen etc. Of op middelbare scholen vragen of er leerlingen zijn die extreem twijfelen of totaal niet weten wat ze willen, dan doorverwijzen naar iemand die in zo iets gespecialiseerd is.
10. Nee, op dat moment niet. Ik wist veel te weinig over wat ik nu precies wilde gaan doen.
11. Zie 9. Schenk ook aandacht aan de jongere mensen die van HAVO afkomen. Dat zijn de 'labiele' factoren. Die van MBO afkomen hebben in mijn ogen al een duidelijker beeld wat ze willen, ze zijn ouder en hebben al meer kennis over de economie.

1. Op de havo was economie mijn beste vak, verder wist ik eigenlijk niet zo goed wat ik wilde.
2. Met decaan gesproken, open dag bezocht en op internet gekeken.
3. 17 jaar.
4. Ik ben al na 3 maanden gestopt. Bedrijfseconomie was mij teveel. Verder kan ik er niet zoveel over zeggen.
5. Economie bleek toch niet mijn vak. Verder wist ik niet wat ik wilde.
6. Veel mensen zijn nog te jongen en weten niet wat ze moeten kiezen.
7. Havo
8. Hbo op HS-Zuyd. De medische kant op. (ziekenhuis) opleiding succesvol afgerond.
9. Nee.
10. Niet echt, beter vooraf voorbereiden.
11. Nee.

1. Ik twijfelde tussen technische bedrijfskunde en de lerarenopleiding. Mijn vriendin deed de pabo, daarom gekozen om ook docent te worden. Ik wilde graag lesgeven, mensen iets leren. Economie en wiskunde waren mijn goede vakken. Voor economie gekozen omdat ik daar meer bij kan vertellen, meer voorbeelden uit het dagelijks leven. Wiskunde is meer $1+1=2$.
2. Open dag, gesprek met Jo en de Brochure besteld.
3. 18 jaar.
4. Het aantal uren op school was veel te weinig. We hadden in totaal 12 uur les per week, met huiswerk was je dan maximaal 15 uur bezig met school. Dat stelde niets voor. Er werd ook te weinig vakinhoud gegeven op praktijkniveau. Zo wordt er niets met verzekeringen gedaan, dat moet je wel kennen als je voor de klas staat. De didactische kant was wel goed, maar ook vrij mager.
5. Door de stage. Voor de klas was ik niet in staat om het vak goed uit te leggen, daarbij was de begeleiding van de stageschool bijzonder slecht. Mijn SPD had het veel te druk voor een stagiair.
6. Daar kan ik geen trant in zien.
7. Havo, N&G.
8. Eerst hbo verpleging gaan doen, bijna afgemaakt maar ook hier bleek de praktijk niet haalbaar. Nu alsnog begonnen aan technische bedrijfskunde, dit lijkt haalbaar. Ik ben geen praktijkman.
9. Meer vakinhoud in de opleiding werken met projecten.
10. Ja, het onderwerp verzekeringen zelf eigen maken door middel van bijles nemen.
11. Vooral de vakinhoud verbeteren, ook uitleggen op praktijkniveau.

1. Ik studeerde al muziek, maar voor economie had ik op mijn eindlijst een zeer hoog cijfer (9,7) Daarom wilde ik dit ook graag doen.
2. Internet.
3. 21 jaar.
4. 4 maanden. In het geheel een zakelijke benadering, nieuw gebouw, niet veel contact mogelijk met docenten. Star en zakelijk geheel.
5. Ik kon me niet vinden in Fontys, de sfeer was voor mij niet goed, hier paste ik niet in.
6. Onvoldoende realiseren hoe theoretisch de opleiding in elkaar zit. Je krijgt veel vakken en dat verwachten veel mensen niet. Studenten krijgen daarnaast niet de kans om rustig te groeien, voldoe je niet meteen, dan wordt je als het ware weggejaagd.
7. Havo, E&M en M&O.
8. Conservatorium, 2 studies afgerond.
9. -
10. Meer aanpassen, maar ik had geen prettig gevoel.
11. Zoek/ontwikkel een spannendere en vernieuwde formule om onderwijs te geven. Start een bedrijf.

Praat daarnaast met iedereen die stopt en kijk of je nog iets kunt doen. Bied hulp aan mensen en evalueer waarom ze vertrekken.

1. Op de middelbare school vond ik het een leuk vak en ik wilde graag docent worden omdat mij dit erg interessant leek.
2. Open dag
3. 18 jaar.
4. 3 maanden, In de eerste drie maanden kregen we zo weinig met onderwijs dat ik gestopt ben en de pabo ben gaan doen. We hebben in de eerste drie maanden slechts één les gegeven aan basisschoolkinderen. Ik wilde meer, maar niet langer wachten. Dit was gewoon niet de goede opleiding voor mij.
5. Te weinig in aanraking met docentschap in de eerste drie maanden.
6. -
7. Havo, E&M
8. Pabo, nu in leerjaar 4.
9. Nee.
10. -
11. -

1. Leuk om voor de klas te staan en kennis over te dragen. Economie vanwege mijn vooropleiding.
2. Door met vrienden die de opleiding hebben gedaan te praten en de brochure te bestellen.
3. 18 jaar.
4. Ongeveer zes maanden was ik er. Je moest veel zelfstandig doen. Het was een interessante opleiding gezien de combinatie van economie en didactiek. Vakinhoud was op een hoog niveau. De organisatie was ook goed en docenten waren gemotiveerd en gaven goed les.
5. Persoonlijke omstandigheden (zat niet goed in mijn vel) waardoor mijn concentratie niet optimaal was. Daarnaast was ik erg jong om voor de klas te staan. Toen ik voor defensie werd aangenomen ben ik overgestapt.
6. De zwaarte van de economische vakken. Die blijken voor veel studenten erg pittig te zijn. Ik had op havo geen problemen met economie, op mbo ook niet, maar op Fontys wel.
7. Havo –mbo.
8. Werken als commercieel medewerker bij defensie. Officier van de luchtmacht en nu persvoorlichter van defensie. Waarschijnlijk is dit hbo niveau.
9. Nee, docenten waren gemotiveerd, de oorzaak lag bij mezelf.
10. Ja, motivatieprobleem door persoonlijke omstandigheden. Hier heb ik vaak spijt van gehad, nu nog.
11. Eerst een algemeen jaar invoeren voor de lerarenopleiding, later kiezen voor een vak. Zorgen dat studenten meer uren op school zijn.

1. Ik was beroepsmilitair, instructeur maar wilde graag uit het leger. Vanwege voorgrond als instructeur, wat me wel beviel wilde ik docent worden. Economie sprak mij het meeste aan.
2. Internet, Brochure.
3. 25 jaar.
4. 6 maanden. Hier kan ik niet meer veel over zeggen, er waren in ieder geval geen grote tegenvallers.
5. Dit is privé, hier wil ik het verder niet over hebben.
6. Veel mensen komen er pas later achter wat ze echt willen. Dit heeft meer te maken met de structuur van het onderwijs in Nederland. Veel mensen kiezen verkeerd.
7. Havo, economie 2 en wiskunde b.
8. Na de havo in het leger, opleiding tot sergeant, waarschijnlijk mbo. Na de uistroom ben ik gaan werken.
9. Nee.
10. -
11. -

1. Sowieso vond ik economie een heel leuk vak. Iets anders om te gaan studeren wist ik eigenlijk niet. Daarbij ben ik heel slecht in talen en die zijn op het HEAO verplicht.
2. Internet.
3. 17 jaar.
4. 1 jaar. Veel contacturen en schools onderwijs, dat was juist goed. Veel in aanraking met onderwijs zodat je wist wat het beroep inhield, positief. Ik heb dit jaar positief ervaren.
5. Het beroep vond ik niets.
6. Ik merkte dat veel studenten kozen voor het leraarschap vanwege de vele vakanties. Dit is natuurlijk een ondoordachte keuze. Daarnaast onderschatten veel studenten het niveau van de opleiding.
7. Havo, E&M.
8. Eerst naar de universiteit, maar ook na 6 maanden gestopt. Toen naar hbo Food en business en daarna alsnog op de universiteit Marketing gestudeerd. Met succes.
9. Nee.
10. Nee, ik heb te jong gekozen.
11. Studenten beter voorbereiden op de stage. Meer theorie over het lesgeven in de praktijk vooraf geven. Speel rollenspellen met 'wat....als...' Mogelijke reacties, antwoorden etc.

1. Ik was bezig met Rechten in Maastricht maar moest daar om persoonlijke redenen mee stoppen. Economie had ik altijd al willen doen, maar op de uni vond ik het PGO onderwijs niets. Lerarenopleiding sprak me aan, zeker voor de toekomst (baan en werk).
2. Mijn oom is docent economie, daar heb ik mee gesproken.
3. 21 jaar.
4. 8 maanden, Heel schools onderwijs, ik kwam van de universiteit, dat viel erg tegen. Je moest weinig zelf doen. Het onderwijs was goed ingericht en genoeg praktijk. Ook vakken als communiceren e.d. bevielen goed, daar heb ik nu nog profijt van, zo iets krijg je niet op de universiteit terwijl je het wel nodig hebt.
5. 1: niveau viel tegen (te laag), na mijn vwo vond ik hier geen uitdaging in. Kreeg dezelfde readers als op de middelbare school.

2: toch liever een universitair diploma, dat sprak me meer aan, vandaar dat ik terug ben gegaan naar de universiteit. Op de lerarenopleiding had ik alle studiepunten tot dan toe gehaald maar ik wilde gewoon terug rechten gaan doen.
6. Mensen met een mbo onderschatten het hbo.
7. Vwo en universiteit propedeuse.
8. Rechten, dit heb ik inmiddels afgemaakt en werk voor een gemeente.
9. Nee.
10. Nee.
11. Dit geldt voor de meeste scholen. Maak van je open dag geen verkoop dag, ben eerlijk en laat echt zien hoe de opleiding eruit ziet. Helder verhaal geven en ook de negatieve punten laten zien.

1. Eigenlijk wilde ik al heel lang het onderwijs is. Alleen het vak wist ik niet zo goed. Toen heb ik voor economie gekozen omdat ik dat leuk vond en omdat je daar meer kanten mee op kan als het onderwijs toch tegen gaat vallen.
2. Open dag, Brochure.
3. 19 jaar.
4. 6 maanden. Wat ik echt onzin vond was de uren die we krijtwaren met onzinnige filmpjes maken. (filmen en bewerken). Ik snap dat het goed is om jezelf te zien, maar die was overdreven veel. Daarnaast heb ik te weinig reflectie gekregen op hoe ik lesgeef. Ik had meer tips etc. willen krijgen. Bekijk die filmpjes dan ook samen.

De hbo-studenten krijgen weinig vrijheid, dat pas minder goed bij een hbo.

5. Vakinhoudelijk was het een moeilijke opleiding, je kreeg vooral veel. Ik had niet genoeg zelfvertrouwen in mezelf op dit punt. Ondanks dat ik wel alles haalde wist ik er te weinig in het algemeen over, zo wil ik niet voor de klas staan.
6. De lessen zijn niet spannend, weinig interactie en weinig stimulatie tijdens de lessen op Fontys.
7. Vwo. E&M en M&O.
8. Universiteit, Politieke cultuurwetenschappen. Afgerond.
9. Nee, Het lag bij mezelf, het vak economie paste niet bij mij, vandaar dat ik ook iets heel anders ben gaan doen. Was ik met aardrijkskunde of geschiedenis gestart, dan had ik het waarschijnlijk wel afgemaakt.
10. Nee, economie was het gewoon niet,
11. Meer vrijheden voor studenten en beter met verschillen tussen studenten rekening houden.

